

Trends in Accountancy

Brancheverkenning 2008-2009

Trends in Accountancy

Brancheverkenning 2008-2009

Een gezamenlijke uitgave van het Koninklijk NIVRA en Elma Multimedia

Trends in Accountancy

Trends in Accountancy

Brancheverkenning 2008-2009

De wet is voor elk advocatenkantoor gelijk. Het zijn de mensen die het verschil maken. Bij Van Diepen Van der Kroef zijn dat advocaten die zich met passie en creativiteit voor u inzetten. Die net even wat beter samenwerken. En u net even wat persoonlijker benaderen. Juist in situaties waar het op snel en pro-actief handelen aankomt. Waardoor we niet zelden kansen creëren waar anderen problemen schetsen. En waardoor we het hardop durven zeggen: Welkom bij de winnaars.

Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met Reyn Snouckaert van Schauburg, tel. 070 360 31 51. Hij zal uw vraag behandelen of u doorverwijzen naar een van de specialisten op een van onze zeven vestigingen.

Inhoudsopgave

1. <i>Introductie</i>	8
2. <i>Executive Summary</i>	10
3. <i>Themaverkenning niet-financiële informatie</i>	14
4. <i>Analyse onderzoeksresultaten niet-financiële verantwoording</i>	22
5. <i>Interviews</i>	32
1. Hans Gortemaker	33
‘Alle signalen staan op groen’	
2. Ernst Ligteringen	36
‘Duurzaamheidsverslaggeving is een aantrekkelijk perspectief voor toekomstige accountants’	
3. Piet Moerland	40
‘We moeten niet alles in cijfers willen vangen’	
4. Erik Mouthaan	44
‘Accountant kan zekerheid geven bij risico-informatie als Basel II’	
5. Jan Mastwijk	48
‘Ik heb liever een handtekening van een accountant dan van Jacobse & Van Es’	
6. Hans Verkruijsse	52
‘Er is geen enkele reden waarom een accountant zich moet beperken tot financiële informatie’	
7. Robert Mul	56
‘Accountants moeten beter begrijpen wat hun maatschappelijke missie is’	
8. Wouter Rosingh	60
‘Ik pleit voor terughoudendheid voordat de accountant nieuwe speelvelden betreedt’	
6. <i>Cijfers en data</i>	65
Colofon	87
Adverteerdersindex	88

1

Introductie

1 Introductie

Het NIVRA publiceert elk jaar de uitgave 'Trends in accountancy', waarin we een specifiek thema vanuit diverse invalshoeken belichten. Dit jaar hebben we gekozen voor het thema niet-financiële informatie. In hoofdstuk 3 vindt u een verkenning van dit thema, die in hoofdstuk 4 gevolgd wordt door de bevindingen uit ons onderzoek – een combinatie van een enquête onder accountants en een serie diepte-interviews. De volledige interviews leest u in hoofdstuk 5. Daarnaast verzamelen we in deze publicatie relevante cijfers over de accountancysector, waardoor een handzaam overzicht van beschikbare informatie over het vak en de markt ontstaat. Het gaat hierbij zowel om eigen data – zoals enquêteresultaten over de verwachte ontwikkeling van tarieven en markt – als om data van derden. U vindt deze cijfers in hoofdstuk 6.

2

Executive Summary

2 Executive Summary

Van oudsher vragen maatschappelijke partijen vooral om financiële verantwoording, echter onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen komt daar steeds vaker een informatiestroom bij: die van rapportages over niet-financiële informatie zoals bijvoorbeeld over milieueffecten, mensenrechten, risico's, beleidseffecten en andere informatiegebieden. Deze toegenomen belangstelling past in de maatschappelijke tijdgeest. Burgers worden steeds mondiger in hun rol als consument, werknemer of andere externe belanghebbende. Zij eisen van bedrijven en overheden dat zij transparant zijn over de manier waarop zij omgaan met mens en omgeving.

Waar vroeger vrijwel alleen sprake was van een verticale verantwoording door bedrijven en instellingen, is nu ook de horizontale verantwoording naar belanghebbenden van belang. Deze horizontale verantwoording kan inzicht geven in de prestaties van de organisatie en bijdragen aan meer vertrouwen in de organisatie. Tegen deze achtergrond heeft het NIVRA er dit jaar voor gekozen om in deze publicatie het thema niet-financiële informatie uit te diepen.

Middels een enquête onder accountants en acht interviews met deskundigen peilden we de verwachtingen rondom dit thema. De belangrijkste conclusies hiervan zijn achtereenvolgens:

Belang van niet-financiële informatie zal groeien

Maar liefst 72 procent van de respondenten is het eens met de stelling dat niet-financiële verantwoordingen in zijn algemeenheid de komende vijf jaar belangrijker zullen worden. Zij zien vooral veel toekomst voor verantwoording over risicomanagement en interne

beheersing, en minder in informatie over sociale indicatoren (zoals mensenrechten en kinderarbeid) en andere performance indicatoren (zoals klanttevredenheid en innovatiekracht). Hierbij past wel een nuancering, die vooral uit de interviews naar voren komt: het wordt steeds lastiger om uit de hoeveelheid verantwoordingsinformatie nog de belangrijke kern te halen. Dat zorgt voor terughoudendheid om nog meer (niet-financiële) verantwoordingsinformatie te verstrekken.

Ambivalentie overheerst over de kansen voor assurance-diensten

Conceptueel gezien is er geen enkele reden te bedenken waarom een accountant zich zou moeten beperken tot het toetsen van financiële informatie, zo stellen verschillende deskundigen. Maar of de accountant ook daadwerkelijk (grote) kansen heeft om op dit gebied meer assurance-diensten te verlenen, daarover lopen de meningen nogal uiteen.

De enquête onder accountants laat een zekere bescheidenheid zien. De antwoorden op de open vragen laten in dit verband een grote verdeeldheid zien tussen een kamp believers en non-believers. Dat komt ook in de interviews met deskundigen naar voren.

Belangrijke constatering in de enquête is dat men het in meerderheid eens is met de stelling 'Zolang er geen wettelijke controleverplichting is, zal de accountant een beperkte rol blijven spelen ten aanzien van assurance van niet-financiële verantwoordingen.' Daaruit is af te leiden dat de gemiddelde accountant pas kansen ziet als een uitbreiding van zijn assurance-diensten worden afgedwongen door wet- en regelgeving.

Lage verwachtingen over assurance bij beleidsinformatie

De enquêtevragen naar de toekomst van de (assurance van) beleidsinformatie laten zien dat accountants op dit gebied tamelijk weinig verwachten. Een minderheid van 47 procent verwacht dat het belang van deze informatiestroom zal groeien en een nog kleinere minderheid van 37 procent is het ermee eens dat de assurance bij deze informatie de komende vijf jaar veel belangrijker zal worden. Die cijfers liggen duidelijk lager dan die bij andere informatiesoorten en dat is opmerkelijk, omdat het een terrein is dat volop in de belangstelling staat. Zo heeft het huidige kabinet Balkenende een beleidsagenda gepresenteerd met tien concrete beleidsdoelen en loopt er binnen drie ministeries een proef met verantwoordingsinformatie rondom de beleidsdoelen.

Heldere communicatie over rol accountant is essentieel

Het is van essentieel belang om een verwachtingskloof te voorkomen bij de assurance van niet-financiële informatie. Dat is een van de bevindingen waar geen discussie over bestaat. De respondenten zijn vrijwel unaniem van mening dat het vak meer de dialoog moet zoeken met betrokken partijen om de verwachtingskloof voor te zijn. Slechts drie procent acht dat niet nodig. Ook is er behoefte aan meer guidance vanuit het NIVRA, zo meent tweederde van de respondenten. Dan is er ook nog de behoefte aan het verbeteren van de gereedschapskist van de accountant op dit gebied: driekwart van de accountants is het eens met de stelling dat het noodzakelijk is om nieuwe methoden en technieken te ontwikkelen voor de assurance van niet-financiële verantwoordingen.

3

Themaverkenning niet-financiële informatie

3 Themaverkenning

Thema- verkenning niet-financiële informatie

Maatschappij heeft niet te stillen
honger naar informatie

Introductie

Traditioneel speelt de accountant een rol als verschafter van zekerheid bij financiële verantwoordingen. In de loop van de tijd zijn echter ook andere informatiegebieden steeds belangrijker geworden. U kunt hierbij denken aan bijvoorbeeld prestaties en inspanningen op het gebied van milieu, mensenrechten, corporate governance, beheersen van operationele of financiële risico's, maar ook aan alle andere denkbare informatiegebieden. In deze uitgave van Trends in Accountancy spreken we kortweg over 'niet-financiële informatie' om dat hele gebied aan te duiden.

Dit thema staat centraal in de uitgave van dit jaar, zowel in de interviews als in de resultaten van de enquête die u in deze publicatie aantreft. De vragen die we trachten te beantwoorden zijn achtereenvolgens:

- Welke informatiegebieden zullen de komende jaren een steeds grotere maatschappelijke rol gaan spelen?
- Welke risico's en welke belangen spelen er op die gebieden en hoe groot is de kans dat lezers/gebruikers een onjuist beeld krijgen?
- Is het nuttig/noodzakelijk dat er bij die informatiegebieden zekerheid wordt gegeven door een assurance provider zoals een accountant?
- Is de accountant de aangewezen persoon om die zekerheid te geven c.q. is de accountant voldoende geëquipeerd om die zekerheid te gaan verschaffen?
- Welke verschillen zijn er tussen het MKB-segment en de grote ondernemingen op dit gebied?

De interviews en de enquête bieden samen een aardig inkijkje in de antwoorden, al zijn er de nodige onzekerheden over wat de toekomst zal

brengen, al was het maar omdat de geïnterviewden (sterk) uiteenlopende visies hebben op het thema. Voordat we echter de rode draad in de interviews en de enquête analyseren treft u in dit hoofdstuk eerst een korte tour d'horizon aan van het thema.

Maatschappelijke vraag naar informatie verandert

Dat de maatschappelijke behoefte aan informatie de afgelopen decennia sterk verandert lijkt geen twijfel. Van oudsher vragen maatschappelijke partijen vooral om financiële verantwoording, echter onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen komt daar steeds vaker een informatiestroom bij: die van rapportages over niet-financiële informatie zoals bijvoorbeeld over milieueffecten, mensenrechten, risico's, beleidseffecten en andere informatiegebieden. Deze toegenomen belangstelling past in de maatschappelijke tijdgeest. Burgers worden steeds mondiger in hun rol als consument, werknemer of andere externe belanghebbende. Zij eisen van bedrijven en overheden dat zij transparant zijn over de manier waarop zij omgaan met mens en omgeving. Waar vroeger vrijwel alleen sprake was van een verticale verantwoording door bedrijven en instellingen, is nu ook de horizontale verantwoording naar belanghebbenden van belang. Deze horizontale verantwoording kan inzicht geven in de prestaties van de organisatie en bijdragen aan meer vertrouwen in de organisatie.

Maatschappelijke verslaggeving komt op

Deze maatschappelijke tendens heeft tot gevolg dat bedrijven steeds vaker serieus investeren in maatschappelijke verslagen. Volgens een onderzoek van KPMG legt meer dan de helft van de 250 grootste ondernemingen (G 250) verantwoording af over maatschappelijke prestaties en/of de impact van de

onderneming op de omgeving. In 1999 was dat nog 35 procent. Maatschappelijke verantwoording is dan ook niet langer voorbehouden aan trendsettende bedrijven.

Deze trend kan niet los worden gezien van de ontwikkelingen in de financiële wereld. Analisten en bureaus die credit ratings geven aan bedrijven hechten steeds meer waarde aan niet-financiële informatie, omdat zij op basis van deze informatie mede kunnen bepalen welke risico's een onderneming loopt. Hierbij past overigens een nuancering, want met name bij institutionele beleggers bestaat aarzeling. Enkele grote beleggers lijken in toenemende mate niet-financiële informatie te integreren in hun beleggingsbeslissingen. Maar van een grootschalige belangstelling voor alle sociale, maatschappelijke, ethische, governance- en milieuaspecten van het ondernemen is geen sprake.

Dat weerhoudt een grote groep ondernemingen er niet van om het niveau van het maatschappelijk verslag te verhogen. Tien jaar geleden beperkte dit zich vaak nog tot één thema, zoals milieuaspecten of het sociale beleid in een bepaalde regio. Steeds vaker brengen ondernemingen echter geïntegreerde verslagen uit, waarin zij een overzicht geven van maatschappelijke prestaties en impact op alle gebieden.

De accountant claimt voorzichtig een rol bij niet-financiële informatie

De opkomst van verslaggeving over niet-financiële informatie zorgt ook voor een groeiende behoefte aan zekerheid over die informatie. Bij die verantwoording heeft de organisatie al snel de schijn tegen zich. Niemand kan immers onpartijdig zijn over de eigen prestaties.

Stakeholders willen weten of het verslag het juiste beeld oproept, en daadwerkelijk meer

is dan een glossy pr-instrument. Ondernemingen spelen daarop in door een derde partij de opdracht te geven de verslagen te onderzoeken. Wanneer een derde partij de verantwoording controleert, is dat voor de gebruiker van die verantwoording – de lezer van het verslag – een signaal dat de informatie betrouwbaar en relevant is. Inmiddels schakelt volgens een onderzoek van KPMG uit 2005 30 procent van de G 250 ondernemingen met een maatschappelijk verslag daartoe een assurance provider in.

Dat is begrijpelijk, want betrouwbaarheid is een belangrijk aspect van informatie. Toch betekent dit niet per definitie dat er een onderzoek door een accountant of een andere deskundige nodig is om dit aspect te waarborgen.

Van geval tot geval moeten organisaties en gebruikers de afweging maken of zichzelf in staat zijn om de kwaliteit te borgen of dat ze hiertoe een deskundige moeten inschakelen.

Assurance bij niet-financiële informatie staat (nog) in de kinderschoenen en wordt ook bemoeilijkt omdat er – in tegenstelling tot financiële informatie – vaak geen sluitende registratiesystemen en algemeen aanvaarde grondslagen zijn. De systemen voor het registreren van niet-financiële informatie bevatten minder waarborgen voor de betrouwbaarheid, en de kwaliteitseisen voor de informatie zijn nog niet uniform. Deze verscheidenheid kan ertoe leiden dat het geven van assurance niet altijd mogelijk of wenselijk is. Bovendien gaat het vaak om kwalitatieve effecten die niet altijd zijn uit te drukken in harde normen. Niettemin wordt er steeds meer geëxperimenteerd met nieuwe vormen van assurance. Mooi voorbeeld daarvan is de mededeling van PricewaterhouseCoopers bij de CO₂ footprint van het Live Earth evenement in de zomer van 2007. Men controleerde de administratie rond de meting, onder meer door op alle zeven concertlocaties enquêtes onder het publiek uit te voeren om er achter te komen welk transportmiddel zij hebben gebruikt.

Welke waarde heeft assurance niet?

Criticasters van assurance van maatschappelijke verslagen claimen vaak dat de assurance bij niet-financiële informatie weinig voorstelt. We laten in het midden of ze daarin gelijk hebben. Vast staat echter wel dat een groep gebruikers een te grote zekerheid ontleent aan assurance bij niet-financiële informatie. Assurance bij een maatschappelijk verslag betekent bijvoorbeeld niet:

- dat de betreffende organisatie geheel vrij is van incidenten, overtredingen van wetten en/of gedragscodes en/of andere zaken. Assurance biedt nooit absolute zekerheid.
- dat de betreffende organisatie goed presteert op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen; het is aan de gebruiker om conclusies te trekken op basis van de informatie.

Drie mogelijke rollen voor de accountant

- assurance geven over de niet-financiële informatie of over de processen die ten grondslag liggen aan deze informatie.
- adviseren over de inrichting en verbetering van (niet-financiële) informatiesystemen en processen in de organisatie.
- rapporteren van onderzoeksbevindingen over het proces van totstandkoming van niet-financiële informatie, zonder daarover assurance te geven. Het is dan de gebruiker die zelf zijn conclusies trekt.

Belangrijkste adviezen uit het rapport 'Niet-financiële informatie in beweging' (NIVRA-publicatie mei 2008)

Strategie en beleid

- Een verwachtingskloof over niet-financiële informatie is te voorkomen door participatie van en communicatie met alle betrokken partijen, in het bijzonder de gebruikers.
- Het fundament voor de verantwoording en assurance van niet-financiële informatie ligt op bestuurlijk niveau, strategie en beleid moeten daarom zo concreet mogelijk worden geformuleerd.
- Een adequaat systeem van niet-financiële informatie vereist eenduidige, consistente en transparante begrippen en definities.
- De verantwoording over de niet-financiële informatie moet de focus leggen op een beperkt aantal echte beleidsprioriteiten.
- Door de voortdurend veranderende maatschappelijke en politieke omgeving moet de inrichting van een niet-financieel informatiesysteem altijd ruimte geven voor flexibiliteit.

Organisatie en uitvoering

- De verantwoording en borging van niet-financiële informatie moet een geïntegreerd onderdeel zijn van de governance en managementcontrol structuur van een organisatie.
- Assurance van niet-financiële informatie is alleen mogelijk indien de verantwoording daarover is ingebed in een systeem van planning en control.

Verantwoording en assurance

- Ook bij de assurance van niet-financiële informatie is ruimte voor flexibiliteit noodzakelijk, assurance is geen doel op zich.
- Vooraf moet een duidelijke keuze worden gemaakt van het onderzoeksobject en de rol van de accountant.
- Naarmate niet-financiële informatie verder af ligt van financiële informatie, is het wenselijk om in multidisciplinaire teams samen te werken met andere deskundigen.

Beleidsverantwoording in publieke sector wint aan belang

Een specifiek onderdeel van niet-financiële informatie betreft beleidsverantwoording door publieke instellingen. Dit onderwerp mag zich de laatste jaren verheugen in veel belangstelling, niet in het minst omdat de 'Derde Woensdag in mei' – in de volksmond gehaktdag - is aangewezen als de vaste dag waarop de minister van Financiën het Financieel Jaarverslag van het Rijk en de departementale jaarverslagen aan de Tweede Kamer aanbiedt. De realiteit is tot nu toe echter dat de Tweede Kamer haar controlerende functie op deze beleidsverantwoording nog niet zo streng opvat. De kamerfracties houden de ministers natuurlijk scherp in de gaten, maar vooral ten aanzien van beleid dat in de maak is en niet om beleid dat wordt uitgevoerd. Beleidsuit-

voering wordt politiek pas relevant als er een calamiteit of incidenten plaatsvindt. Al met al is de 'Derde Woensdag in mei' dus een wat matte vertoning, en dat heeft niet alleen te maken met het gebrek aan politieke interesse. Ook de verantwoordingsrapportages over het beleid zijn voor verbetering vatbaar, en pilots bij een drietal departementen bewijzen dat dit ook kan.

Diverse adviesraden hebben analyses en adviezen uitgebracht over de veranderende verhouding tussen de overheid en de burger. Rode draad daarin is dat er meer aandacht moet komen voor horizontale verantwoording. Het ministerie van BZK heeft in dit kader de werkgroep Publieke Verantwoording ingesteld, die zich bezighoudt met de vraag hoe de publieke verantwoording door organisaties in de publieke sector kan worden versterkt.

Verantwoorden over risicomanagement wint ook aan belang

Het beheersen van risico's en het verantwoord worden daarover behoren nadrukkelijk tot een goede corporate governance: stakeholders willen graag weten hoe de onderneming omgaat met risico's. Bij ondernemingen groeit het besef dat goede beheersing van risico's een belangrijke bijdrage kan leveren aan de performance. Zij zetten het onderwerp risicomanagement dan ook nadrukkelijk op de agenda en besteden meer aandacht aan de verantwoording erover in de jaarrekening.

Uit onderzoek van het NIVRA kwam naar voren dat er een grote diversiteit is in de mate van diepgang, de beschrijving van systemen en risico's en de kwaliteit van de zogenaamde 'in control' verklaring.

Opvallend is dat de verschillen in transparantie tussen AEX's, AMX's en AScX's op een aantal aspecten afwijken van de algemene beeldvorming: uit het onderzoek komt naar voren dat de AMX's en AScX's meer transparant zijn dan de AEX's.

Ook opvallend is dat het begrip 'risk appetite' nog nauwelijks is ingeburgerd in de verslaggeving. Slechts vijftien procent van de onderzochte ondernemingen geeft een indicatie daarvan in haar risicoparagraaf.

Krachtenveld maatschappij drukt stemmen op ontwikkelingen

Zoals gezegd is de opkomst van niet-financiële informatie nog een vrij jonge ontwikkeling. Daarbij past dat er nog geen sprake is van een eenduidige ontwikkeling, eerder van een waaier aan opinies en standpunten. In het rapport 'Touwtrekken op glad ijs' wordt het krachtenveld voor verantwoording op het gebied van ESG (Environmental, Social, Governance) als volgt geschetst:

- **Beleggers, banken, verzekeraars** en in mindere mate **financieel analisten** houden langzaam maar zeker rekening met ESG-informatie in hun kernactiviteiten. Dat leidt echter naar verwachting niet tot een roep om een toenemende (formele) verslaggeving in de vorm van maatschappelijke jaarverslagen of om regelgeving. Eerder zal een beroep worden gedaan op het bedrijfsleven om materieel relevante ESG-informatie te integreren in de besluitvorming.
- **Maatschappelijke organisaties en vakbonden** hebben behoefte aan ESG-verslagen waarin alle onderwerpen die materieel zijn voor maatschappelijke actoren aan bod komen en zijn voorstander van wettelijke verplichtingen voor ESG-rapportage. Daarnaast is er behoefte aan informatie op product- en ketenniveau. Dit vertaalt zich bijvoorbeeld in het initiatief voor de Wet Openbaarheid van Productie en Ketens (WOK). Maatschappelijke actoren lijken maar beperkt gericht op beleggers voor het verbeteren van ESG-prestaties van bedrijven en verslaggeving hierover.
- **Bedrijven** zelf gebruiken ESG-informatie voor uiteenlopende doelen en dit heeft gevolgen voor de aard van de informatie die wordt verzameld en gecommuniceerd. Het lijkt erop dat veel grote Nederlandse bedrijven de inhoud van ESG-verslagen bepalen aan de hand van brede maatschappelijke verwachtingen of richtlijnen als die van de GRI. Tegelijk hebben deze bedrijven de behoefte om vooral met positieve informatie naar buiten treden. Via **werkgeversorganisaties** is het bedrijfsleven een uitgesproken tegenstander van wettelijke verplichtingen.
- De **overheid** ontwikkelt op dit moment richtlijnen voor duurzaam inkopen. Hier kan een belangrijke precedentwerking van uitgaan ten aanzien van de betrouwbaarheid van ESG-informatie. De standpunten van **politieke partijen** vormen over het algemeen een afspiegeling van die van

verschillende belanghebbenden. Voor de regering staat gedragsbeïnvloeding van bedrijven op ESG-gebied centraal en heeft externe verantwoording hier een belangrijke ondersteunende rol bij. De regering is echter terughoudend op het gebied van nieuwe wetgeving op dit terrein.

- Verschillende **accountantskantoren** beschouwen assurance door accountants en stakeholderpanels als complementair en hebben behoefte aan meer internationale standaardisering van ESG-assurance.

4

Analyse

onderzoeksresultaten

niet-financiële

verantwoording

4 Analyse onderzoeks- resultaten niet-financiële verantwoording

Zoveel thema's, zoveel meningen

In augustus 2008 vroegen we alle ingeschreven RA's naar hun perceptie ten aanzien van niet-financiële verantwoording en de rol van de accountant daarbij, middels een internet-enquête. Maar liefst een kleine duizend RA's namen de moeite om deze enquête in te vullen, en de resultaten daarvan treft u integraal aan in hoofdstuk 6. In aanvulling daarop voerden we interviews uit met acht deskundigen, zowel binnen als buiten de accountancy. Deze interviews zijn opgenomen in hoofdstuk 5. In dit hoofdstuk treft u de belangrijkste bevindingen uit de enquête en de interviews.

Belang van niet-financiële informatie zal groeien

Het belang van niet-financiële informatie zal de komende jaren blijven groeien, daar lijkt vrijwel geen twijfel over te bestaan. Ook accountants geloven daar in, zo blijkt ondubbelzinnig uit de enquêteresultaten. Maar liefst 72 procent is het eens met de stelling dat niet-financiële verantwoordingen in zijn algemeenheid de komende vijf jaar belangrijker zullen worden. 22 Procent is neutraal, en slechts zes procent is het niet (helemaal) met de stelling eens.

Wanneer de verschillende soorten niet-financiële informatie op een rij worden gezet, blijkt een aantal opvallende zaken. Accountants blijken bijvoorbeeld een gouden toekomst te zien voor verantwoording over risicomanagement en interne beheersing. Respectievelijk 86 en 84 procent is het eens met de stelling dat het belang van deze verantwoordingen de komende vijf jaar veel groter zal worden. Aan de andere kant van het spectrum zit de verantwoording over sociale indicatoren (zoals mensenrechten en kinderarbeid) en andere performance indicatoren (zoals klanttevredenheid en innovatiekracht) met respectievelijk scores van slechts 41 en 36 procent. Blijkbaar voorziet de accountant vooral een toekomst voor informatie die dicht bij de eigen stiel ligt.

De interviews bieden op dit gebied een redelijk identiek beeld aan de resultaten van de enquête, al is daar uiteraard sprake van verdere verdieping van de thematiek.

Een van de belangrijke nuanceringen in de interviews ligt op het gebied van de overvloed aan informatie: diverse geïnterviewden menen dat het steeds lastiger wordt om uit de hoeveelheid verantwoordingsinformatie nog de belangrijke kern te halen. Dat zorgt voor terughoudendheid om nog meer (niet-financiële) verantwoordingsinformatie te verstrekken. Aanpalend daaraan wordt gesignaleerd dat het niet altijd wenselijk is om alles in cijfers te vangen. Bestuurder Piet Moerland van de Rabobank zegt erover: 'Zelfs in de medische wereld wordt soms aan patiënten gevraagd om op een schaal van 0 tot 10 aan te geven hoeveel pijn ze hebben. Beter is om te accepteren dat dat niet altijd kan. Hoe relatief die cijfermatige informatie is, wordt nu ook weer duidelijk in de kredietcrisis. Banken werken met hoogwaardige modellen om hun zogenaamde 'value at risk' te berekenen, en doen dat met een waarschijnlijkheid van 97,5 procent. De veronderstelling bij dat model is echter wel dat de economie zich op een normale trendmatige wijze ontwikkelt. De modellen blijken weinig waardevol nu er opeens schokken door de markt gaan.'

Erik Moutaen (Deloitte) wijst nog op een ander belangrijk dilemma bij niet-financiële verantwoordingen: zodra je informatie verplicht stelt, verandert volgens hem de attitude van zowel de opsteller als de lezer van die informatie. 'Onverplichte rapportages over bijvoorbeeld milieu of sociale aspecten hebben – mits vanuit authenticiteit opgesteld – grote waarde en geven een belangrijk signaal af. Zowel extern als intern. Zodra diezelfde informatie echter verplicht wordt gesteld is die signaalwerking weg.' Bovendien: 'Wet- en regelgeving leidt tot veel extra data, maar nauwelijks tot echte extra informatie. Mensen raken het totaalplaatje kwijt.'

Ten slotte in dit verband ook nog een relativering over het belang van bepaalde informatie, uit de hoek van de investeerders. Wouter Rosing, namens Hermes Fund Asset Management zegt in zijn interview: 'Ik zie tegenwoordig veel mooie rapporten boordevol informatie over duurzaamheid. Er staan vaak ook veel mooie foto's in. Maar biedt deze informatie mij meer houvast om te kunnen beoordelen of een onderneming potentieel succesvol is? Eerlijk gezegd niet. Voor alle duidelijkheid: dat een onderneming zich bewust is van haar impact op het milieu en op de maatschappij, vind ik wel degelijk belangrijk. Ik mag ook verwachten dat een bedrijf zich toch minimaal aan de geldende wettelijke regels houdt. De vraag is: moeten wij bedrijven opzadelen met een extra informatielast die beleggers niet veel verder helpt, maar die voor bedrijven wel veel extra kosten met zich meebrengt? Ondernemingen hebben het al moeilijk genoeg met financiële informatie.'

Ambivalentie overheerst over de kansen voor assurance-diensten

Conceptueel gezien is er geen enkele reden te bedenken waarom een accountant zich zou moeten beperken tot het toetsen van financiële informatie, zo stellen zowel Hans Verkruisje (E&Y) als Erik Moutaen (Deloitte) in hun interview voor deze publicatie. Maar of de accountant ook daadwerkelijk kansen heeft om op dit gebied meer assurance-diensten te verlenen, daarover lopen de meningen uiteen. De enquête onder accountants laat een zekere bescheidenheid zien. Eén van de antwoorden op de open vragen in de enquête luidt als volgt: 'Ik ben van mening dat de accountant in de meeste gevallen niet de aangewezen persoon is om een uitspraak te doen over niet-financiële informatie. Daarom ben ik het met de meeste stellingen geheel niet of niet geheel eens. De accountant heeft tegenwoordig al moeite genoeg om een heldere uitspraak te

doen bij assurance ten aanzien van financiële informatie.' Een ander zegt: 'Accountants moeten erg voorzichtig zijn in het geven van assurance bij niet-financiële informatie. Het zomaar afgeven van assurance kan belangrijke schade berokkenen voor alle activiteiten van de accountantsbranche.' Deze geanonimiseerde uitspraak van een accountant – die in iets andere formuleringen vaker worden geuit – zijn tekenend voor de houding die uit de enquête blijkt. Hoewel er ook andere geluiden tegenover staan, zoals de accountant die oproept om 'een en ander gaarne spoedig ter hand te nemen. Anders gaat deze markt naar derden en schaaft dit de ontwikkeling van het beroep.'

Wat zeggen de harde cijfers van de enquête? Ook daar is de ambivalentie zichtbaar. 59 Procent van de respondenten verwacht dat assurance bij niet-financiële verantwoordingen in zijn algemeenheid in de komende vijf jaar veel belangrijker zal worden. Weliswaar is dat de meerderheid, maar die is al kleiner dan het percentage accountants dat bij de eerdere vragen meende dat het belang van de niet-financiële verantwoording zal groeien. Daaruit spreekt dan ook een zekere terughoudendheid over de rol van de accountant.

Deze twijfel spreekt ook uit het antwoord op de vraag of de accountant de aangewezen persoon is om assurance te geven bij een niet-financiële verantwoording. Slechts acht procent is het daarmee geheel eens. Vijfendertig procent is het enigszins eens. In dat licht is het ook interessant om de mening te zien over de stelling 'Zolang er geen wettelijke controleverplichting is, zal de accountant een beperkte rol blijven spelen ten aanzien van assurance van niet-financiële verantwoordingen.' Een meerderheid van 62 procent is het daarmee (enigszins) eens. Daaruit is af te leiden dat de gemiddelde accountant pas kansen ziet als zijn assurance-diensten worden afgedwongen door wet- en regelgeving.

Ook hier geldt weer dat de accountant vooral een rol ziet op de informatiegebieden interne beheersing en risicomanagement. Respectievelijk 78 en 77 procent verwacht dat de assurance bij deze verantwoordingsinformatie de komende vijf jaar veel belangrijker zal worden. Sociale indicatoren en beleidsinformatie worden minder kansrijk geacht, met respectievelijk 28 en 37 procent.

Een aantal trendsettende accountants op dit gebied meent dat het een zeer belangrijk thema is voor de toekomst. Hans Gortemaker denkt dat uiteindelijk de helft van de omzet van de assurance-praktijk zal voortkomen uit de assurance bij niet-financiële informatie. Hij meent dat het vak vooral de signalen niet moet missen dat dit thema aan kracht wint. Uit zijn interview: '(...) de signalen dat er behoefte is aan de diensten van een accountant voor deze informatiestromen – zowel assurance als advies – zijn er wel degelijk. En dus is het zaak om daar tijdig op in te spelen, om te zorgen dat de beroepsgroep aan de bal blijft en niet door de ontwikkelingen wordt ingehaald.' Gortemaker verwijst daarbij naar de strakkere regimes voor interne beheersing die de afgelopen jaren zijn uitgerold: 'De signalen dat er wat moest gebeuren waren er. Maar het accountantsvak heeft er niets mee gedaan of was in elk geval te zwak. Het resultaat is dat we vervolgens achter de feiten aanhouden. President Bush duwde in zes maanden tijd de Sarbanes-Oxley Act over de beursfondsen heen en de PCAOB was in the lead.'

Herhaling van zulke scenario's moet worden voorkomen, en Gortemaker is optimistisch gestemd want hij ziet dat steeds meer accountants zich aan zijn zijde scharen in dit denken. Mouthaan (Deloitte) gelooft er ook in en meent dat de accountant vooral moet uitgaan van de maatschappelijke vraag. Het gaat om maatschappelijke relevantie. 'Neem de beloning van bestuurders: Dat is typisch zo'n onderwerp met grote maatschappelijke relevantie. Mensen willen weten of de uitgangs-

punten voor het toekennen van bonussen en salarisverhogingen juist zijn toegepast. Een accountant zou dat kunnen controleren en daar uitspraken over kunnen doen.’

Assurance bij beleidsinformatie valt tussen wal en schip

De enquêtevragen naar de toekomst van de (assurance van) beleidsinformatie laten zien dat accountants op dit gebied tamelijk weinig verwachten. Een minderheid van 47 procent verwacht dat het belang van deze informatiestroom zal groeien en een nog kleinere minderheid van 37 procent is het er mee eens dat de assurance bij deze informatie de komende vijf jaar veel belangrijker zal worden. Die cijfers liggen duidelijk lager dan die bij andere informatiesoorten en dat is opmerkelijk, omdat het een terrein is dat volop in de belangstelling staat.

Zo heeft het huidige kabinet Balkenende een beleidsagenda gepresenteerd met tien concrete beleidsdoelen en loopt er binnen drie ministeries een proef met verantwoordingsinformatie rondom de beleidsdoelen. Bewindslieden worden op belangrijke beleidsterreinen steeds vaker afgerekend op behaalde beleidsdoelen. Robert Mul (rekenkamer Rotterdam) acht externe controle daarbij onontbeerlijk en vindt de accountant bij uitstek geschikt om deze taak op zich te nemen. Tegelijkertijd merkt hij dat dit tussen wal en schip belandt in de branche. Uit zijn interview daarover: ‘(...) jammer, want voor de accountant is dit een interessante groeiemarkt. Ik zie prachtige parallellen met de controle van financiële resultaten: het college rapporteert de belangrijkste beleidsresultaten en de accountant controleert of de gegevens kloppen en hoe de resultaten zich verhouden tot de gestelde normen. Daarvoor heb je een controle-achtergrond nodig. Wat mij zorgen baart, is dat ik bij accountantsmaatschappen nog onvoldoende voeling met publieke beleidsterreinen

waarneem. Accountants moeten begrijpen wat maatschappelijk hun toegevoegde waarde is: het verschaffen van zekerheid. Bij de overheid gaat het dan niet alleen om geld, dat is daar slechts een middel, maar om de regelgeving, dus rechtmatigheid, en prestaties. Als accountants de controle van niet-financiële informatie over publieke beleidsterreinen niet als core business gaan beschouwen, dan miskennen zij de publiekrechtelijke status van hun beroep. Die komt daardoor ter discussie te staan.’

Politicus Jan Mastwijk ziet blijkens zijn interview ook wel degelijk kansen op dit gebied – de behoefte aan zekerheid over beleidseffecten groeit – maar waarschuwt de accountant ook: ‘Eerlijk gezegd zal het mij een zorg zijn wie mij een redelijke mate van zekerheid biedt. Natuurlijk heb ik liever een handtekening van een accountant onder een rapport dan een krabbel van Jacobse & van Es. Maar er zijn wel degelijk kapers op de kust. Waarom zouden in voorkomende gevallen instanties als CBS, TNO of het Centraal Planbureau op deelgebieden geen zekerheid kunnen toevoegen aan niet-financiële informatie?’

Heldere communicatie over rol accountant is essentieel

Het is van essentieel belang om een verwachtingskloof te voorkomen bij de assurance van niet-financiële informatie. Dat is één van de bevindingen waar geen discussie over bestaat. Een anonieme accountant in de enquête vreest echter het ergste, omdat accountants niet uitblinken in helderheid: ‘De accountant communiceert te onduidelijk om een belangrijke rol te spelen bij assurance van niet-financiële informatie. Verder durft of kan hij/zij bijna niets relevants zeggen.’

De cijfers uit de enquête lijken te duiden op een wens tot meer houvast. Zo is men vrijwel unaniem van mening dat het vak

meer de dialoog moet zoeken met betrokken partijen om de verwachtingskloof voor te zijn. Slechts 3 procent acht dat niet nodig. Ook is er behoefte aan meer guidance vanuit het NIVRA, zo meent tweederde van de respondenten. In dit kader is ook de volgende stelling van belang: 'De accountant kan pas een rol spelen ten aanzien van de assurance van niet-financiële verantwoordingen als hij een heldere uitspraak kan doen die voor gebruikers direct duidelijk is; de huidige wet- en regelgeving bemoeilijkt dat.' Een kleine meerderheid van 54 procent onderschrijft die stelling en heeft dus behoefte aan betere wet- en regelgeving. Dan is er ook nog de behoefte aan het verbeteren van de gereedschapskist van de accountant op dit gebied: driekwart van de accountants is het eens met de stelling dat het noodzakelijk is om nieuwe methoden en technieken te ontwikkelen voor de assurance van niet-financiële verantwoordingen.

Dit alles sluit aan op de commentaren in de interviews. Hans Verkruisje zegt bijvoorbeeld: 'Bij de jaarrekeningcontrole is het toetsingskader allang helder, maar het toetsingskader van niet-financiële informatie is nog niet af. Maar het gaat wel de goede kant op. De laatste versie van de GRI-richtlijnen is alweer een flinke stap in de goede richting.' Hans Gortemaker wijst op de praktijk van de zogenaamde negatieve assurance - 'we hebben niet kunnen constateren dat (...)' die aan de gemiddelde buitenstaander niet is uit te leggen en dus bepaald niet uitblinkt in helderheid. 'Iedereen mag een assurance-rapport opstellen zoals ze dat zelf willen. Accountants hebben echter te maken met de vaktechnische voorschriften van de standaard 3410N. Daar komt deze formulering vandaan. Het is dan ook

zaak om het normenkader en de voorschriften de komende jaren te verbeteren. Om meer smaken toe te staan. Hoe dan ook moeten we ervoor waken om een nieuwe verwachtingskloof te laten ontstaan en vooral geen wollige onduidelijke formuleringen kiezen. Maar eerlijk gezegd heb ik ook geen kant en klare antwoorden over hoe dat moet.'

Niet-financiële informatie en MKB: drempelvrees

In de internet-enquête is ook gevraagd naar het belang van niet-financiële verantwoordingen voor achtereenvolgens grote ondernemingen, de publieke sector en het midden- en kleinbedrijf (MKB). Uit de antwoorden blijkt dat het belang in de laatste sector het minst wordt onderkent. 28 Procent is het eens met de stelling dat niet-financiële verantwoording daar belangrijk is. Dit cijfer ligt voor grote ondernemingen op 92 procent en voor de publieke sector op neentig procent. Het MKB springt er dus duidelijk uit in negatieve zin, zo blijkt ook uit de vraag naar de toename van het belang in de komende vijf jaar. Ernst Ligteringen (GRI) meent in zijn interview dat dat niet terecht is: 'Natuurlijk spelen de zichtbaarheid en reputatie van grote ondernemingen een rol. Maar ook voor het MKB zijn er nog voldoende andere motieven om met duurzaamheidsverslaggeving te beginnen. Ook in die sector worden afnemers steeds kritischer en staat de concurrentiepositie op het spel. En laten we niet vergeten dat veel ondernemingen, groot én klein, het ethisch een juiste keuze vinden om verantwoording af te leggen over de duurzaamheidsprestaties. Maar toch voelen veel MKB'ers nog wat drempelvrees.'

Dubbel negatief

De verklaringen van assurance providers kennen twee vormen:

- Bij een positief geformuleerde verklaring is de formulering in essentie ‘de informatie in het verslag klopt’.
- Bij een negatief geformuleerde verklaring (in het Engels ‘double negative’) is de formulering in essentie ‘wij hebben niet gezien dat de informatie *niet* klopt’.

Vooral de laatste verklaring roept nog wel eens verwarring op: wat wordt hier nu eigenlijk bedoeld? In de publicatie *What’s assurance* van KPMG wordt het helder uitgelegd aan de hand van een ballenbak: (...) *moet u zich voorstellen dat u wordt gevraagd bij een McDonald’s te controleren of in de ballenbak alleen maar rode ballen zitten. U kunt dat met verschillende diepgang doen en dan verschillende verklaringen afleggen:*

1. *U vraagt de man die de ballenbak heeft gevuld of hij kan bevestigen dat er alleen rode ballen in de bak zitten en of hij u de afleverbon kan laten zien waar dat uit blijkt. Verder kijkt u in de bak voorzover u kunt zien of er alleen rode ballen zichtbaar zijn.*
2. *U doet hetzelfde als onder 1., maar u springt ook zelf in de bak, pakt een aantal ballen lukraak uit de bak van boven tot beneden en kijkt of deze inderdaad rood zijn.*

De eerste aanpak kan worden geduid als ‘limited assurance’: omdat u maar beperkt zelf kijkt weet u niet zeker of er niet per ongeluk dieper in de bak ook nog blauwe ballen liggen.

De tweede aanpak is in dit voorbeeld ‘reasonable assurance’: u heeft zoveel van de bak gezien dat u welhaast zeker weet dat de bak alleen maar rode ballen bevat.

Wat betekent dat voor het rapport?

In het eerste geval weet u niet heel zeker dat de bak alleen maar rode ballen bevat. U kunt hooguit zeggen dat u ‘niet heeft gezien dat de bak niet alleen maar rode ballen bevat’. Dat is de ‘double negative’ verklaring.

In het tweede geval weet u behoorlijk zeker dat de bak alleen maar rode ballen bevat. U kunt zeggen dat ‘u er behoorlijk zeker van bent dat de bak alleen maar rode ballen bevat’.

5 Interviews

5 Interviews

1. *Hans Gortemaker*

'Alle signalen staan op groen'

2. *Ernst Ligteringen*

'Duurzaamheidsverslaggeving is een aantrekkelijk perspectief voor toekomstige accountants'

3. *Piet Moerland*

'We moeten niet alles in cijfers willen vangen'

4. *Erik Mouthaan*

'Accountant kan zekerheid geven bij risico-informatie als Basel II'

5. *Jan Mastwijk*

'Ik heb liever een handtekening van een accountant dan van Jacobse & Van Es'

6. *Hans Verkruijsse*

'Er is geen enkele reden waarom een accountant zich moet beperken tot financiële informatie'

7. *Robert Mul*

'Accountants moeten beter begrijpen wat hun maatschappelijke missie is'

8. *Wouter Rosingh*

'Ik pleit voor terughoudendheid voordat de accountant nieuwe speelvelden betreedt'

‘Alle signalen staan op groen’

Hans Gortemaker is ervan overtuigd dat niet-financiële informatie de komende jaren verder aan belang zal winnen en dat de accountant serieuze kansen heeft rondom dit thema. Maar om die kansen te grijpen moet het vak wel lering trekken uit de lessen van het verleden. ‘Accountants hebben helaas toch vaak een korte horizon. Ze zijn te weinig bezig met morgen.’

Gortemaker is met recht een expert te noemen op het gebied van (assurance van) niet-financiële verantwoordingen. Om meerdere redenen. Zo stond hij mede aan de wieg van het assurance framework dat binnen de International Auditing and Assurance Standards Board werd opgesteld. Tot zijn verdriet duurde dat overigens maar liefst 6 jaar en was het eindresultaat een compromis waar nog wel het een en ander op aan te merken is. Ook aan de kant van pensioenfondsen observeert hij de ontwikkelingen in zijn rol als commissaris bij het Pensioenfonds Zorg en welzijn (het voormalige PGGM). Hij doceert als hoogleraar aan de Erasmus universiteit. En de ex-voorzitter van de Europese accountantspoot van PricewaterhouseCoopers (PwC) is inmiddels niet meer aan dit kantoor verbonden, maar adviseert PwC wel over de strategie rond dit thema. Om een lang verhaal kort te maken: „Het is mijn hobby. Eentje die een hoop tijd vreet, dat wel.”

Sleuren

Wat duidelijk wordt uit een gesprek met Gortemaker: Hij ziet het belang van niet-financiële informatie de komende jaren duidelijk verder toenemen. En hij ziet voor de accountant een belangrijke rol. Al realiseert hij zich ook dat het bepaald niet vanzelf gaat om de kansen te pakken: „Natuurlijk is het sleuren. Want accountants zijn druk met allerlei andere zaken die veel aandacht vragen. Van IFRS tot SOx en allerlei andere zaken. Het doet me echter deugd dat gaandeweg meer accountants

wat verder kunnen kijken dan vandaag en dat een aantal partijen in de markt werkelijk investeert in nieuwe producten. Voor PwC geldt in elk geval dat er een aantal stevige partners op het thema is gezet.”

Zachtjesaan ontstaan er steeds meer producten bij accountantskantoren op een breed scala van niet-financiële informatie: denk aan SAS 70, maatschappelijke verslagen, informatie over emissies van schadelijke stoffen en REACH. Gortemaker denkt dat de grote kantoren uiteindelijk net zoveel omzet kunnen genereren met assurance van niet-financiële informatie dan met de financiële audit. Waar komt die overtuiging vandaan? Gortemaker: „Mooi voorbeeld is een ziekenhuis. Als je daar als patiënt naar toe moet, dan ben je niet geïnteresseerd in het eigen vermogen of de rentabiliteit, maar in de kwaliteit van de chirurg en allerlei andere zaken die de kwaliteit bepalen. Dergelijke informatie wordt steeds vaker publiek toegankelijk gemaakt, en de maatschappij vraagt daar ook nadrukkelijk om. Dat is maar één voorbeeld van het toenemende belang van niet-financiële informatie in de maatschappij, die op een breed front speelt. Daarover is vrijwel iedereen het eens. Kijk bijvoorbeeld naar maatschappelijke aandacht voor het thema CO₂-uitstoot, maar kijk ook naar hoe De Nederlandsche Bank allerlei niet-financiële informatie vraagt aan financiële dienstverleners.”

Reageren op signalen

Groter punt van discussie is de vraag of de accountant op dit terrein wel wat te zoeken heeft. Gortemaker meent van wel en wijst erop dat het verleden leerzame lessen biedt. Want al in 1996 gaf de Europese Unie signalen af dat er behoefte ontstond aan zekerheid bij de informatie op het gebied van mens en milieu die is vervat in jaarverslagen van ondernemingen. De beroepsgroep reageerde destijds niet op de signalen, door een complex van

factoren: ‘We waren collectief te druk met allerlei andere dingen en eigenlijk waren de grote kantoren fat cats die geen enkele noodzaak voelden om te veranderen. Later kwamen de boekhoudschandalen over ons heen en kwam de accountant te zitten in de hoek waar de klappen vielen. De discussie aanzwengelen over zekerheid bij niet-financiële informatie was toen niet erg opportuun.’ Ook nu ervaart Gortemaker terughoudendheid: de kantoren zijn ook nu weer druk met allerlei andere zaken. En de financiële noodzaak om nieuwe omzetkanalen aan te boren wordt ook nu niet overal gevoeld.

Maar de signalen dat er behoefte is aan de diensten van een accountant voor deze informatiestromen – zowel assurance als advies – zijn er wel degelijk. En dus is het zaak om daar tijdig op in te spelen, om te zorgen dat de beroepsgroep aan de bal blijft en niet door de ontwikkelingen wordt ingehaald. Gortemaker verwijst daarbij naar de strakkere regimes voor interne beheersing die de afgelopen jaren zijn uitgerold: „De signalen dat er wat moest gebeuren waren er. Maar het accountantsvak heeft er niets mee gedaan of was in elk geval te zwak. Het resultaat is dat we vervolgens achter de feiten aanhouden. President Bush duwde in zes maanden tijd de Sarbanes-Oxley Act over de beursfondsen heen en de PCAOB was in the lead.”

Herhaling van zulke scenario’s moet worden voorkomen, en Gortemaker is optimistisch gestemd want hij ziet dat steeds meer accountants zich aan zijn zijde scharen in dit denken. Belangrijke factor bij dit alles: het geven van assurance bij niet-financiële informatie is niet wettelijk voorbehouden aan registeraccountants, zoals de controle op een jaarrekening. Maar Gortemaker denkt dat de accountant de concurrentie met andere assurance providers prima aankan: „We hebben als vak een paar unieke punten waarmee we ons kunnen onderscheiden ten opzichte van andere partijen in de markt. Ten eerste: onze code of ethics, waarin

zaken als onafhankelijkheid en objectiviteit zijn geregeld. Dat zit in de genen van accountants. Ten tweede: we hebben onze brand mee: de aanduiding registeraccountant en/of de naam van een kantoor zegt veel in de markt, ook na de kritiek die het vak de afgelopen jaren over zich heen kreeg. En ten derde: we hebben veel kennis van audit-methoden en technieken. Ook dat valt door andere partijen niet zomaar te kopiëren met wat extra cursussen.”

Meer smaken

Elk voordeel heeft echter ook zijn nadeel, zo beseft Gortemaker. Want de manier waarop accountants nu met een assurance report aan de stakeholder laten weten wat ze hebben gedaan om zekerheid te geven bij de niet-financiële informatie verdient op zijn zachtst gezegd geen schoonheidsprijs. De zogenaamde negatieve assurance - ‘we hebben niet kunnen constateren dat (...)’ – is aan de

gemiddelde buitenstaander niet uit te leggen. „Iedereen mag een assurance-rapport opstellen zoals ze dat zelf willen. Accountants hebben echter te maken met de vaktechnische voorschriften van de standaard 3410N. Daar komt deze formulering vandaan. Het is dan ook zaak om het normenkader en de voorschriften de komende jaren te verbeteren. Om meer smaken toe te staan. Hoe dan ook moeten we ervoor waken om een nieuwe verwachtingskloof te laten ontstaan en vooral geen wollige onduidelijke formuleringen kiezen. Maar eerlijk gezegd heb ik ook geen kant en klare antwoorden over hoe dat moet.”

Wat Gortemaker wel weet is dat specialistische expertise essentieel is voor het verlenen van deze diensten. Hij is echter geen voorstander van het optuigen van een complete kerstboom met tal van experts op een kantoor: ‘De materiedeskundigheid kunnen we ook prima ontsluiten door samen te werken met andere partijen. Ik geloof in een gelijkwaardige samenwerking van professionals.’

Ernst Ligteringen

‘Duurzaamheidsverslaggeving is een aantrekkelijk perspectief voor toekomstige accountants’

Duurzaamheidsverslaggeving zit in de lift. Minimaal 1.500 beursgenoteerde ondernemingen, waaronder bijna driekwart van de honderd grootste bedrijven ter wereld, brengt verslag uit conform de GRI-richtlijnen en de kwaliteit gaat zienderogen vooruit. Ook het MKB gaat er langzaam maar zeker mee aan de slag. Directeur Ernst Ligteringen van het Global Reporting Initiative beseft echter dat het verslaggevingsraamwerk nog in de kinderschoenen staat.

Het Global Reporting Initiative (GRI) begon in 1997 in de VS, toen nog als bescheiden proef. In 2002 verhuisde het zenuwcentrum van het inmiddels flink gegroeide netwerk naar Amsterdam. En nu wordt GRI algemeen erkend als het internationale platform voor duurzaamheidsverslaggeving. Ondernemingen die besluiten om niet alleen over financiële prestaties te rapporteren, maar ook over ecologische en sociale resultaten, doen dat in overgrote meerderheid met behulp van het GRI-verslaggevingsraamwerk. Met versie 3.0 van de Richtlijnen voor Duurzaamheidsverslaggeving uit 2006 zette GRI een flinke stap in de richting van een algemeen aanvaard raamwerk.

Besef groeit

Toch weet directeur Ernst Ligteringen dat de normering nog veel meer solide moet worden. „We moeten voortdurend blijven verbeteren, de maatschappelijke noodzaak daartoe is groot. Duizenden professionals over de hele wereld helpen ons daarbij, vrijwillig. Er is dan ook veel werk te doen. Financiële verslaggevingsregels vinden hun oorsprong grotendeels in de economische crisis van de jaren dertig. De crisis van nu is een duurzaamheids crisis: we kijken aan tegen een groot aantal omvangrijke vraagstukken. Zo beleven we misschien de eerste zomer dat het zomerijs op de Noordpool volledig is weggesmolten. We kampen met grote problemen rond voedsel

en water en ondertussen groeien we naar een wereldbevolking van 9 miljard mensen in 2050. We zullen echt anders met elkaar moeten omgaan en gelukkig groeit dat besef. Belanghebbenden verwachten dat ondernemingen hun verantwoordelijkheid nemen en willen geïnformeerd worden over het resultaat van hun inspanningen.”

Bedrijven moeten ook hun sociaal-maatschappelijke bewustzijn tonen. Al was het volgens Ligteringen maar dat het maatschappelijke oordeel over het sociale gezicht van het bedrijf een behoorlijke impact heeft op de reputatie. Toch is de P van ‘People’ duidelijk de moeilijkste component om meetbaar te maken binnen het GRI-raamwerk. „We hebben het dan over onderwerpen als mensenrechten, arbeidsomstandigheden en de invloed van bedrijfsactiviteiten op lokale bevolking. Het is een hele worsteling om hiervoor een betrouwbaar toetsingskader te ontwikkelen. Maar we werken continu aan verbetering.”

Kwaliteit verbeterd

Ondertussen neemt de aandacht voor duurzaamheidsverslaggeving sterk toe, signaleert Ligteringen. „Kijk ik terug op de afgelopen vijf jaar, dan zie ik een sterke vooruitgang. GRI wordt sterk gesteund in de boardrooms van veel grote bedrijven. Over tien jaar doen alle beursgenoteerde bedrijven verslag van hun duurzaamheidsprestaties, daar ben ik van overtuigd. Maar ook overheden zijn ermee bezig. De Nederlandse overheid schaar ik onder de pioniers en verdient echt een pluim voor de wijze waarop ze het GRI ondersteunen. En onlangs heeft de Zweedse overheid laten weten dat alle staatsbedrijven voortaan een duurzaamheidsverslag moeten opstellen. Vier andere regeringen zijn zeer geïnteresseerd over de Zweedse aanpak en overwegen hetzelfde te doen.”

Ook de kwaliteit van de opgestelde verslagen gaat volgens Ligteringen met sprongen

vooruit. Bedrijven die ermee beginnen, maken meestal eerst een typisch beginnersverslag: veel informatie, maar weinig structuur en geen duidelijke relatie met het beleid. Gaandeweg ziet hij de rapportages in omvang afnemen en in kwaliteit toenemen. „In steeds meer verslagen vind ik een duidelijke uitleg van de bedrijfsstrategie en sterke focus op de belangrijkste vraagstukken. De lezer is niet geïnteresseerd in dikke rapporten met een overvloed aan data. Maar hou het duurzaamheidsverslag kort en beperk je tot de meest materiële hoofdzaken. Ik verwacht dat de rapporten die over vijf jaar worden gepubliceerd daar al veel meer aan voldoen. De analist die de diepte in wil, moet specialistische data kunnen vinden op de internetsite van het bedrijf. Ik voorzie dan ook een groeiende rol van websites in het publiceren van specifieke informatie die voor verschillende stakeholders bestemd zijn. Daarbij gaat het ook om real time informatie en audiovisuele informatie.”

Verder voorspelt Ligteringen een verdere integratie van duurzaamheidsrapportages in conventionele jaarverslagen. ‘Daarvoor zal de op duurzaamheid gerichte informatie nog steeds een specifiek raamwerk nodig hebben en daarom moeten we de GRI-richtlijnen ook zien als richtlijnen voor rapportage en niet als richtlijnen voor rapporten. Het GRI verwacht ook dat bedrijven deelrapporten voor verschillende doelgroepen zullen gaan produceren.’

MKB

Bovenstaande roept misschien toch een beetje het beeld op dat duurzaamheidsverslaggeving iets is voor grote organisaties. Hoe zit het met het MKB? Ligteringen: „Natuurlijk spelen de zichtbaarheid en reputatie van grote ondernemingen een rol. Maar ook voor het MKB zijn er nog voldoende andere motieven om met duurzaamheidsverslaggeving te beginnen. Ook in die sector worden afnemers steeds kritischer en staat de concurrentiepositie op het spel. En laten we niet vergeten dat veel

ondernemingen, groot én klein, het ethisch een juiste keuze vinden om verantwoording af te leggen over de duurzaamheidsprestaties. Maar toch voelen veel MKB'ers nog wat drempelvrees. Maar de ervaring van bedrijven die aan de slag zijn gegaan, leert dat het allemaal best meevalt. Een zelfstandig gevestigde accountant stelde voor zijn eigen eenmansbedrijf in zeven uurtjes een compleet duurzaamheidsverslag op conform de GRI-richtlijnen. Andere bedrijven beginnen selectief. Prima, wij moedigen dat alleen maar aan.”

Zakelijk succes

Diverse onderzoekers onderzochten het verband tussen duurzaamheid en zakelijk succes. Ligteringen acht het nog te vroeg om sluitende conclusies te trekken, maar het zou hem niets verbazen als wetenschappelijk kan worden aangetoond dat duurzame organisaties stabiel zijn en een betere beurswaarde hebben. „Er zijn ook aanwijzingen dat er betere financiële prestaties worden geboekt. Het lijkt in ieder geval wel vast te staan dat bedrijven geen schade lijden als gevolg van hun duurzaamheidsbeleid.

GRI's onderzoek wijst uit dat 75 procent van de belanghebbenden na het lezen van een verslag positiever is gaan denken over het bedrijf. En dat komt echt niet doordat het bedrijf louter positief nieuws verkondigt. Soms moet je als onderneming moeilijke beslissingen nemen die op gespannen voet staan met sociale of ecologische beleidsuitgangspunten. Als je er dan vervolgens in slaagt goed uit te leggen waarom je deze beslissingen hebt moeten nemen, dan kweek je maatschappelijk begrip.”

Uitdaging

Voor de accountant ziet Ligteringen een mooie uitdaging weggelegd. „Een groeiend aantal belanghebbenden wil weten of de duurzaamheidsinformatie die wordt gepresenteerd ook klopt. Of de accountant daartoe geëquipeerd is? Hij heeft daarvoor in ieder geval de juiste controle-expertise. Duurzaamheidsverslaggeving zal een specialisatie worden en opleidingen zullen daar in hun curriculum op moeten inspringen. Een accountant die duurzaamheidsverslagen verifieert, zal kennis moeten hebben van de principes van financiële verslaggeving, zoals uiteengezet in de GRI-richtlijnen en van de normen van niet-financiële verslaggeving, zoals uiteengezet in de ISAE-3000-norm van de IAASB. Ik noem ook de principes van stakeholder engagement in het rapportageproces, waar de GRI-richtlijnen en de AA-1000SE-norm aandacht aan besteden. En is kennis van de specifieke duurzaamheidsproblematiek van de branche waarin het rapporterende bedrijf zich bevindt, aanbevolen. De accountant zal nauw moeten samenwerken met andere disciplines om de benodigde kennis te bundelen. Ik geloof sterk in multidisciplinaire teams zoals binnen Shell, dat daar al langer goede ervaringen mee opdoet. Daar werkt een multidisciplinair verificatiepanel aan verdere ontwikkeling van het duurzaamheidsraamwerk.”

Al met al is Ligteringen positief over de toekomst van duurzaamheidsverslaggeving. Een toekomst die kansen biedt voor toekomstige accountants. „Het past in deze tijd en het is nog geen dichtgetimmerde discipline. Dat is een aantrekkelijk perspectief voor aankomend accountants: er valt nog heel veel te leren en te verbeteren.”

Piet Moerland

‘We moeten niet alles in cijfers willen vangen’

Niet-financiële informatie wordt steeds belangrijker. En de accountant heeft zeker een rol om de verantwoordingsinformatie te controleren. Maar er is nog wel wat werk te doen, aldus Piet Moerland, bestuurder van de Rabobank. „Het normenkader moet eerst helder zijn, en goede communicatie is essentieel. Want anders dreigt een verwachtingskloof.”

Moerland heeft het thema Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) in portefeuille als bestuurder van de Rabobank en heeft alleen al om die reden veel affiniteit met het thema niet-financiële informatie. Hij benadrukt dat MVO geen dun likje verf is dat op de bank wordt aangebracht om het imago wat op te poetsen: „MVO zit bij ons in de genen. We zijn een coöperatie, en hebben historisch gezien altijd een belangrijke plaats gehad midden in de samenleving. Die afkomst verloochen je niet, en ook nu merk ik nog dat zaken als integriteit, respect en MVO als vanzelfsprekend in ons hart en in onze vocabulaire zitten.”

Koploper

De Rabobank probeert elk jaar weer een stapje verder te gaan in het MVO-beleid, dat in alle geledingen van het bedrijf een rol speelt. Een van de belangrijkste elementen van MVO voor een bank is uiteraard de kredietverstrekking. Moerland is er dan ook best trots op dat de Rabobank bij de koplopers hoort op dit gebied: „We hebben standaard een Corporate Social Responsibility (CSR) onderdeel in alle kredietaanvragen zitten. We lichten dus alle klanten van te voren door om te beoordelen of we er wel zaken mee willen doen. Dat doen we aan de hand van de beschikbare jaarverslagen, maar vooral ook door eigen onderzoek. Als we vraagtekens hebben gaan we eerst het gesprek aan, en meestal ontstaat er dan vanzelf beweging. Ons beleid is dat we alleen klanten weigeren die notoir niet voldoen aan

onze standaarden. Heel concreet: een groot conglomeraat met ook een klein belang in de wapenindustrie sluiten we niet uit; met een bedrijf dat alleen maar clusterbommen produceert willen we geen zaken doen. We zitten momenteel in de fase dat we een lijst maken van bedrijven waarmee we geen zaken willen doen. Eenvoudig is dat overigens niet: het is soms best een worsteling om de juiste keuzes te maken.”

Die worsteling ligt volgens Moerland in het feit dat MVO geen gebied is waar je alles scherp kunt afbakenen door lineair te denken. Tussen goed en slecht zit een groot grijs gebied en issues zijn op diverse manieren te interpreteren. Dat resulteert erin dat de bank soms klanten zal accepteren waar een maatschappelijke groepering bezwaar tegen heeft, terwijl de bank in andere gevallen juist strengere eisen stelt dan wettelijk voorgeschreven. Mooi voorbeeld van dat laatste: een coffeeshouder die werd geweigerd door de Rabobank, en naar de rechter stapte omdat hij zich gediscrimineerd voelde. Hij werd in het gelijk gesteld omdat elke Nederlander het recht heeft om zaken te kunnen doen via een bankrekening. Het toont aan dat MVO – en daarmee ook de informatie over MVO – bepaald niet lineair is en door verschillende partijen totaal verschillend zal worden beoordeeld.

Verslag als hygiënefactor

Hoe belangrijk zijn maatschappelijke verslagen als informatiebron voor de Rabobank bij de beoordeling voor kredietverlening? „Het is voor ons een eerste oriëntatie. We gaan natuurlijk veel dieper dan dat door eigen onderzoek van ons directoraat MVO. Maar we hechten er wel veel belang aan als bedrijven een goed maatschappelijk verslag opstellen en zich op die manier kwetsbaar opstellen naar hun stakeholders.” Dat klinkt een beetje alsof een maatschappelijk verslag

niet meer dan een hygiënefactor is: als je het niet hebt, dan is dat een veeg teken. Heb je het wel, dan wordt er eigenlijk niet veel mee gedaan? ‘In zekere zin is dat ook zo. Al beoordelen wij de kwaliteit en diepgang wel degelijk. Ik geloof overigens dat het ook intrinsiek goed is voor een onderneming om zich aan de discipline van de stakeholders te onderwerpen door eerlijk en open uit te leggen hoe ze opereren. En dat belang zal de komende jaren zeker groeien. Al was het maar omdat de nieuwe generatie medewerkers niet anders verwacht. Misschien is dat wel de belangrijkste stimulans voor MVO: jongeren willen werken bij een organisatie die opereert op een manier die zij acceptabel vinden. En de nieuwe generatie groeit op met een hoog bewustzijn van de maatschappelijke problemen.”

Moerland was lid van de Commissie Peters, die aanbevelingen deed op het gebied van Corporate Governance en daarmee de voorganger van de bekendere Commissie Tabaksblat was. Hij is een groot voorstander van transparantie, maar ziet ook nadelen in de actuele ontwikkelingen: „In de tijd van de Commissie Peters was de term Corporate Governance maar bij een beperkt aantal mensen bekend. Dat is nu wel anders: het is al jaren een belangrijk thema en dat heeft ook tot gevolg dat de eisen aan de externe informatieverstrekking steeds strenger worden. Ik signaleer nu dat er op onderdelen een teveel aan informatie ontstaat. Dat zie je bijvoorbeeld terug in de manier waarop bedrijven hun risk management beschrijven: daar zie ik veel schijntransparantie in terug.”

In cijfers vangen

De wens tot verdere kwantificering van risico's in de jaarrekening – een wens die werd geuit door de commissie Frijns – kan bij Moerland dan ook niet op een warm onthaal rekenen: „We proberen in deze maatschappij alles in cijfers te vangen. Zelfs in de medische

wereld wordt soms aan patiënten gevraagd om op een schaal van 0 tot 10 aan te geven hoeveel pijn ze hebben. Beter is om te accepteren dat dat niet altijd kan. Hoe relatief die cijfermatige informatie is, wordt nu ook weer duidelijk in de kredietcrisis. Banken werken met hoogwaardige modellen om hun zogenaamde 'value at risk' te berekenen, en doen dat met een waarschijnlijkheid van 97,5 procent. De veronderstelling bij dat model is echter wel dat de economie zich op een normale trendmatige wijze ontwikkelt. De modellen blijken weinig waardevol nu er opeens schokken door de markt gaan." Ziet Moerland kansen voor de accountant op het gebied van niet-financiële informatie? Moet de accountant zekerheid aan die informatie toevoegen? „Dat laatste is nog wat te pretentius. Al was het maar omdat het normenkader nu nog incompleet en fragmentarisch is. Het duurt waarschijnlijk nog decennia voordat er een algemeen geaccepteerd normenkader zal zijn. Niettemin hebben accountants zeker een rol op dit gebied: ze kunnen wel meekijken hoe de informatie tot stand komt, en dan helder uitleggen wat ze precies gedaan hebben. Dat laatste is wel erg belangrijk om een verwachtingskloof te voorkomen bij de gebruiker van de informatie.”

Proefdemocratie

Ten slotte wijst Moerland nog op de alomtegenwoordige internettechnologie die ook op dit terrein zijn invloed doet gelden. Die alomtegenwoordigheid zorgt ervoor dat informatie steeds meer door honderdduizenden individuen op internet wordt gezet. Op het gebied van prijsvergelijkingen voor elektronica, recensies van restaurants en dergelijke is dat al een levendige business. Mooi voorbeeld is iens.nl: daar bepalen 75.000 amateurproevers waar je het beste kunt eten. Het is een proefdemocratie van amateurs, die fundamenteel anders werkt dan het systeem van de experts van Michelin. En veel transparanter.

Maar zullen dergelijke concepten niet ook steeds belangrijker gaan worden voor informatie van bedrijven? „De toekomst zal het leren. Maar de mogelijkheden zijn eindeloos en zullen worden benut. Al is moeilijk te voorspellen hoe dat er precies zal uitzien. Juist daarom is het belangrijk dat bedrijven proactief zijn en zelf een geloofwaardig en eerlijk beeld schetsen in hun externe verantwoordingen. Als ze dat niet doen kunnen ze de regie over het beeld van het bedrijf zomaar kwijt raken.”

Erik Mouthaan

‘Accountant kan zekerheid geven bij risico-informatie als Basel II’

Erik Mouthaan is partner bij Deloitte en werkzaam in de Financial Services praktijk en verbonden aan de Universiteit Leiden. Hij is onder meer verantwoordelijk voor de Corporate Governance gerelateerde dienstverlening van Deloitte voor grotere (inter)nationale bedrijven in Nederland. Hij ziet de nodige kansen voor accountantsdiensten ten aanzien van niet-financiële informatie maar realiseert zich ook als geen ander dat er nog wel wat drempels liggen om die kansen te verzilveren.

Of we het nu leuk vinden of niet: de risico-aversie in de maatschappij groeit verder en verder en in alle sectoren is sprake van een sterke juridisering. Dat gaat gepaard met uitgebreide rapportageverplichtingen - ‘disclosures’ in accountantsjargon - en Mouthaan verwacht niet dat daar de komende jaren verlichting in zal komen. Al zou hij het graag willen, want het is zeer de vraag of de gebruikers van de informatie hun weg nog wel goed kunnen vinden in het woud van informatie: „Wet- en regelgeving leidt tot veel extra data, maar nauwelijks tot echte extra informatie. Mensen raken het totaalplaatje kwijt.” Zou er niet een prachtige nieuwe rol voor de accountant zijn weggelegd om gebruikers van informatie te helpen als een ‘informatiegids’ om van al die data weer begrijpelijke informatie te maken? „Voor een deel doen we dat natuurlijk, omdat we moeten kijken of een jaarrekening een getrouw beeld oproept. Maar in ons vak hebben we natuurlijk ook te maken met wet- en regelgeving die we niet naast ons neer kunnen leggen. Dus het antwoord op je vraag: ja, dat zou een mooie rol zijn. Maar ik ben bang dat we toch vooral de juistheid en volledigheid van alle disclosures moeten blijven vaststellen.”

Maatschappelijke risico-aversie

Hoe dan ook is duidelijk dat meer informatie niet per definitie tot beter geïnformeerde

stakeholders leidt. Zo is een van de recente aanbevelingen van Frijns dat informatie over risico's waar mogelijk moet worden gekwantificeerd: „Daar heb ik aarzeling bij, met name omdat ik me afvraag of de buitenwereld zulke informatie goed op waarde weet te schatten.” Afgezien daarvan is ook duidelijk dat de maatschappelijke risico-aversie de accountant kansen oplevert. Het doel van een accountantscontrole is immers het wegnemen van onzekerheid. Zo is de in de Sarbanes-Oxley wet opgenomen verplichting om de mededeling van het management over de systemen voor interne beheersing te voorzien van een verlaring door de accountant in feite een extra ‘slot op de deur’. Mouthaan: „Natuurlijk heeft dit accountants extra omzet opgeleverd, maar ook een nieuw product, waar kennelijk in Amerika behoefte aan was. In de Code Tabaksblat, en de rapporten van de Monitoring Commissie, is overigens bewust afgezien van dat extra slot op de deur, terwijl accountants hier misschien wel degelijk in een behoefte zouden kunnen voorzien. Conceptueel klopt het namelijk wel degelijk als een accountant zekerheid verschaft op andere terreinen waar maatschappelijke vraag naar is. Toch bestaat er een grote aarzeling, ook binnen het beroep, om er daadwerkelijk mee aan de slag te gaan. Met name speelt daarbij de angst dat de kosten niet opwegen tegen de baten en de vraag of de accountant wel de aangewezen persoon is om dit te doen. De maatschappelijke reactie is dan toch vaak dat accountants alleen maar geld willen verdienen en dat ze eerst het gewone werk maar eens goed moeten doen.”

Onverplicht

Er speelt echter nog iets anders mee bij de ontwikkeling van (assurance bij) niet-financiële informatie, zo weet Mouthaan: „Zodra je informatie verplicht stelt, verandert de attitude van zowel de opsteller als de lezer van die informatie. Onverplichte rapportages over bijvoorbeeld milieu of sociale aspecten

hebben – mits vanuit authenticiteit opgesteld – grote waarde en geven een belangrijk signaal af. Zowel extern als intern. Zodra diezelfde informatie echter verplicht wordt gesteld is die signaalwerking weg. De opstellers zijn dan eerder geneigd om precies te voldoen aan de verplichtingen en redeneren veel minder vanuit de behoefte aan informatie. Daarmee neemt onvermijdelijk ook de waarde van de informatie af.”

Het is een lastig dilemma, waar Mouthaan ook geen pasklaar antwoord op heeft. Waar verwacht hij de komende jaren ontwikkelingen in (assurance bij) niet-financiële informatie? „Op diverse punten. Het rapporteren over risico en governance ontwikkelt zich sterk, onder meer als gevolg van de Code Tabaksblat en de aanbevelingen van de commissie Frijns. De rode lijn is dat het regime toch steeds wat strakker wordt.”

Beloning bestuurders

Als het gaat om de rol van de accountant ziet Mouthaan een mogelijke nieuwe rol bij onder andere de paragraaf over de beloning van bestuurders: „Dat is typisch zo’n onderwerp waar veel aandacht voor is. Mensen willen weten of de uitgangspunten voor het toekennen van bonussen en salarisverhogingen juist zijn toegepast. Een accountant zou dat kunnen controleren en daar uitspraken over kunnen doen. Maar ook op andere punten kan een accountant meer doen dan de marginale toets van het directieverslag die hij nu uitvoert, bijvoorbeeld ten aanzien van de rapportage over risico's en interne beheersing. Waar de accountant niet de aangewezen persoon is om dit te doen vanuit een inhoudelijk perspectief, bijvoorbeeld wat betreft de operationele en strategische risico's, zou hij in ieder geval de onderliggende processen kunnen toetsen en ook de wijze waarop de risicoparagraaf tot stand is gekomen.”

Mouthaan is bij Deloitte actief in de sector Financial Services en ziet daar de afgelopen maanden mogelijk nog een specifiek thema ontstaan als gevolg van de kredietcrisis. De impact van de problemen in het bankwezen reikt inmiddels veel verder dan de financiële wereld. De hele maatschappij wordt er nu door geraakt en de reële economische groei wordt verzwakt.

In financiële media wordt gediscussieerd over de vraag hoe herhaling van de crisis in het financiële systeem kan worden voorkomen. Daarbij gaat het onder meer om betere en strengere voorschriften voor het managen van risico's door banken en de daarover te verstrekken informatie. Basel II, het nieuwe kapitaalsakkoord voor banken zou daarin moeten voorzien, maar er gaan nu al stemmen op dat Basel II niet ver genoeg gaat. Mouthaan: „Dat raakt mogelijk ook onze rol

als accountant. Basel II stelt nu nog expliciet dat de informatie over risico's die de banken verstrekken niet hoeft te worden gecontroleerd, tenzij dit uit hoofde van bestaande regels of standaarden (zoals bijvoorbeeld IFRS 7) al is vereist. Maar in het huidige klimaat is het niet ondenkbaar dat dat gaat veranderen. Bovendien eist Basel II ook informatie met een andere periodiciteit dan jaarlijks, bijvoorbeeld per halfjaar of per kwartaal. Dit alles zou wel eens belangrijke invloed kunnen hebben op de rol van accountants bij financiële instellingen.”

Is de accountant wel berekend op die taak? Heeft hij de specialistische expertise om de complexe modellen van de financiële wereld te volgen? „Alle grote accountantskantoren hebben specialisten die op dat terrein werkzaam zijn. Het antwoord is dus ja.”

5 Interview 5 Jan Mastwijk 'Ik heb liever een handtekening van een accountant dan van Jacobse & Van Es'

Tweede Kamerlid Jan Mastwijk vindt al jaren dat de overheid betere niet-financiële informatie moet geven over de resultaten van gevoerd beleid. Voor accountants als verschafter van zekerheid ligt er een interessante groeimarkt, vindt Mastwijk. Toch plaatst hij ook kanttekeningen bij de rol van accountants. „Ik vraag me af of de traditionele accountant het in de vingers heeft.”

Zelf noemt Jan Mastwijk zichzelf een HBS A-type dat evengoed een HBS B-type had kunnen zijn. „Ik kan heel veel dingen een beetje, maar ik ben eigenlijk nergens heel goed in”, verklaart hij. Toch verraadt zijn carrière wel degelijk een zekere focus. Sinds hij in 1971 als medewerker financiën begon op de gemeentesecretarie van Linschoten en Snelrewaard, is hij ‘de financiële hoek’ altijd trouw gebleven. Net als het publieke domein overigens: na 31 jaar werken voor diverse gemeenten, werd hij in 1996 gekozen in de Provinciale Staten van Drenthe. Sinds 2002 zit Mastwijk voor het CDA in de Tweede Kamer. Daarnaast is hij vanaf het begin van zijn Kamerlidmaatschap lid van de Commissie voor de Rijksuitgaven, volgens Mastwijk een commissie die op apolitieke wijze onderzoekt of de Tweede Kamer goed gebruikmaakt van haar budgetrecht.

Verantwoordingsdag

Iets waar deze Commissie sterk voor ijvert, is het opwaarderen van Verantwoordingsdag. Deze tegenhanger van Prinsjesdag krijgt in vergelijking met de derde dinsdag in september teleurstellend weinig aandacht, vindt Mastwijk. „Ik blijf het een raar fenomeen vinden. Op Prinsjesdag is op werkelijk iedere vierkante meter van het Binnenhof wel een parlementair journalist te vinden. Vervolgens is het begrotingsjaar ten einde en dan moet er ook nog even verantwoording worden afgelegd. En dan is de aandacht toch flink verslapt, niet alleen bij

de media, maar zeker ook bij de politici zelf. Terwijl het toch echt de moeite waard is om even nader stil te staan bij de vraag of de beleidseffecten wel sporen met de begroting. Deze verantwoordingsinformatie hoort zo goed mogelijk te zijn.”

Motie

In 2005 nam de Tweede Kamer een motie van zijn hand aan waarin diezelfde Kamer zegt dat de niet-financiële informatie waarmee het kabinet onderbouwt dat het voorgenomen beleid is gerealiseerd, moet verbeteren. Sindsdien worden er stappen vooruit gezet, signaleert Mastwijk. „Maar toch blijft het lastig om het effect van zachte investeringen te meten. Neem als voorbeeld het geval dat het kabinet extra geld heeft toegewezen om de wachtlijsten in de jeugdzorg weg te werken. Wie verzamelt, interpreteert, controleert en presenteert de informatie waarmee we kunnen vaststellen of het geld goed wordt besteed? Zolang dat proces onduidelijk is en er ook geen goed normenkader bestaat voor het toetsen van informatie, maak ik mij zorgen over de kwaliteit van deze informatie. En dus kan ik als Kamerlid niet met redelijke zekerheid beoordelen of een bewindspersoon doet wat hij belooft of maar wat uit zijn nek kletst.”

Gevoelige onderwerpen

Kijkt Mastwijk naar de toekomst, met gevoelige politieke onderwerpen als het klimaatbeleid en de invoering van de kilometerheffing, dan wordt de behoefte aan zekerheid over beleidseffecten alleen maar groter. Mastwijk wil er wel voor waarschuwen dat we niet moeten doorschieten in onze behoefte om in control te zijn. „Vergeet niet dat we ons nu al te pletter evalueren. De politiek moet beseffen dat aan het verschaffen van zekerheid een prijskaartje hangt. Als ik

weet dat verreweg het grootste gedeelte van de extra gelden voor de jeugdzorg effectief is besteed, vind ik het goed. De behoefte om een extern oordeel over de betrouwbaarheid van informatie varieert sterk per onderwerp. Als bij de controle van de uitgaven voor het Koninklijk Huis blijkt dat er een relatief klein bedrag over de balk wordt gegooid, dan kunnen de politieke consequenties al enorm zijn.”

Op de vraag hoe het departementale jaarverslag er over vijf jaar zal uitzien, antwoordt Mastwijk: „Het zal dunner zijn, maar wel meer beleidsgerichte informatie bevatten. Het zal de Kamer beter in staat stellen om het kabinet op hoofdlijnen ‘af te rekenen’ op de geleverde prestaties en de maatschappelijke effecten. Zie het afgelopen jaar toen de verantwoording zich richtte op de hoofdlijnen van het coalitieakkoord, de projecten en de beleidsprioriteiten.”

Voorlopersrol

Het zou het accountantsberoep sieren als zij als zekerheidsverschaffer pur sang een voorlopersrol zou spelen bij de verificatie van niet-financiële gegevens, vindt Mastwijk. Hij nodigt het NIVRA dan ook van harte uit om bij te dragen aan de ontwikkeling van toetsingsnormen. Toch plaatst hij een kanttekening bij de rol van accountants. „Ik vraag me af of de traditionele accountant het in zijn vingers heeft om niet-financiële beleidsgegevens te vertalen naar informatie waar een Tweede Kamerlid, gemeenteraadslid of Statenlid vervolgens een politiek oordeel over kan geven: heeft het gevoerde beleid het gewenste maatschappelijk effect? En ik moet heel eerlijk zeggen dat ik ook weinig geestdrift voel binnen de beroepsgroep. De mensen binnen het NIVRA waar ik contact mee heb, zijn weliswaar enthousiast en ambitieus, maar laatst tijdens een NIVRA-seminar over dit onderwerp nam ik toch nogal wat glazige blikken van accountants waar. Dat

is jammer, want ik zie toch een interessante groei­markt liggen voor zekerheidsverschafers. En eerlijk gezegd zal het mij een zorg zijn wie mij een redelijke mate van zekerheid biedt. Natuurlijk heb ik liever een handtekening van een accountant onder een rapport dan een krabbel van Jacobse & van Es. Maar er zijn wel degelijk kapers op de kust. Waarom zouden in voorkomende gevallen instanties als CBS, TNO of het Centraal Planbureau op deelgebieden geen zekerheid kunnen toevoegen aan niet-financiële informatie?”

Nieuw type

Mogen we van de traditionele accountant een dergelijke nieuwe rol wel verwachten? Mastwijk: „Misschien niet, nee. Misschien hebben we wel behoefte aan een nieuw type accountant. Natuurlijk, de accountant moet ‘kunnen rekenen’, dat blijft overeind. Maar hij moet ook een politieke antenne hebben om te

kunnen doorgronden wat de Kamer wil weten. Dus zal hij ook de politieke debatten rond Prinsjesdag en de begrotingsbehandelingen moeten volgen om helder te hebben wat de Kamer beoogde toen deze bepaalde zaken vroeg.”

En ten slotte zal de accountant van morgen volgens Mastwijk de juiste verbanden moeten leggen tussen bepaalde delen van (niet-financiële) informatie. Zeker is volgens de parlementariër dat er voor het accountantsberoep mogelijkheden liggen. „Mijn advies aan het NIVRA: ga ermee aan de slag en geef aan of er voor accountants kansen liggen om de verificatie van niet-financiële informatie te verzorgen voor de Rijksoverheid. En vertel mij hoe we het toetsingskader moeten vormgeven. Dat plan hoeft er niet over twee weken te liggen, zelf denk ik aan een periode van vier tot zes jaar. En blijf in de tussentijd hardop met de politiek van gedachten wisselen. Want gaande de weg, blijkt de weg.”

Hans Verkruijsse

‘Er is geen enkele reden waarom een accountant zich moet beperken tot financiële informatie’

Het papieren jaarverslag? Een overcomplete stapel papier waar geen lezer meer op zit te wachten. Hans Verkruijsse geeft het nog hooguit tien jaar. Stakeholders willen maatwerk en geen ‘one size fits all’-informatie. Dus ontstaan andere vormen van verslaggevingsinformatie. Met financiële, maar ook steeds vaker niet-financiële gegevens. En de accountant? Die gaat zich specialiseren.

Hans Verkruijsse is als partner van Ernst & Young binnen het directoraat Vaktechniek verantwoordelijk voor assurance services. Daarnaast bekleedt hij functies in commissies van NIVRA, NOREA, IAASB, IFAC en XBRL International en heeft hij jarenlang gedooeerd aan de Universiteit van Maastricht (Accounting Information Systems en IT-auditing). Verkruijsse ziet zichzelf als een van de laatste exponenten van wat hij de all inclusive-accountants noemt: vakgenoten die dankzij hun opleiding en werkervaring over de volle breedte van het beroep inzetbaar zijn, van het voeren van een ouderwetse doorschrijfboekhouding tot het geven van een verklaring bij de betrouwbaarheid van een geautomatiseerd systeem. Verkruijsse: „Het aanbod van informatie zal fundamenteel veranderen. Jaarrekeningen van ruim anderhalve kilo papier? Ik geloof niet dat ze over tien jaar nog bestaan. De jaarrekening als one-size-fits-all-document stamt nog uit de tijd dat we niet met het maatschappelijk verkeer praatten. Maar stakeholders hebben verschillende informatiebehoeften en zullen ook meer en meer om informatie op maat vragen, financiële en niet-financiële. Er ontstaan dus andere vormen van verslaggevingsinformatie en andere typen accountantsverklaringen. Dat kan letterlijk van alles zijn. Nu al zie je nieuwe vormen ontstaan, zoals de oplageverklaring voor uitgevers van tijdschriften. En de accountant zal zich gaan toeleggen op onderdelen van het nieuwe informatieaanbod. Voor de financiële verslaggeving voorspel ik overigens een gouden toekomst voor XBRL, wat voor een enorme stimulans kan zorgen om

informatie op maat razendsnel klaar te zetten voor stakeholders.”

Conceptueller denken

Als de groeiende vraag naar niet-financiële informatie doorzet, en daar twijfelt Verkruijsse niet aan, dan wacht de accountant als aanbieder van zekerheid een interessante groeiemarkt. „Conceptueel gezien is er geen enkele reden te bedenken waarom een accountant zich zou moeten beperken tot het toetsen van financiële informatie. De accountant is uitstekend in staat om de betrouwbaarheid van grote geautomatiseerde systemen te beoordelen. Dat wil niet zeggen dat hij precies moet weten hoe deze systemen technisch werken. Een ander voorbeeld wat ik vaak noem is dat van de verhandelbare emissierechten. Die handel kan de accountant meten, zijn instrumentarium is daarvoor geschikt. De daadwerkelijke uitstoot mag een andere deskundige meten. Accountants moeten veel conceptueller denken: kan ik bepalen of de criteria passend zijn en als het object van onderzoek én de criteria duidelijk zijn, wanneer bestaat er voldoende evidence om conclusies te kunnen trekken op het niveau van audit of review? Bij de jaarrekeningcontrole is het toetsingskader allang helder, maar het toetsingskader van niet-financiële informatie is nog niet af. Maar het gaat wel de goede kant op. De laatste versie van de GRI-richtlijnen is alweer een flinke stap in de goede richting.”

Deskundigheid van anderen

Alle ontwikkelingen ten spijt is de wereld van de financiële informatie nog steeds de natuurlijke habitat van de accountant. Moet de accountant zich wel bezighouden met de verificatie van informatie over pakweg wachtlijsten in de zorg, verhandelbare emissierechten en de eerbiediging van mensenrechten in multinationale ondernemingen?

„Waarom niet? Want is de eigenlijke vraag daarbij niet of die wachtlijsten betrouwbaar zijn? Dan wordt die vraag dus aan de juiste persoon, de accountant, gesteld, omdat hij voor controleren op conceptueel niveau heeft doorgeleerd. Controleren is toetsen aan een norm en dat kan de accountant met zijn instrumentarium als geen ander. Alleen zal de accountant op veel fronten moeten steunen op de deskundigheid van experts. Daar is niets mis mee. Het betekent alleen dat je duidelijk moet afbakenen wat je als accountant wel en niet kunt controleren en dat je dit ook duidelijk in het rapport vermeldt. En stap af van het standpunt dat alleen jij als accountant verantwoordelijk bent voor het opstellen van de verklaring. Geef duidelijk aan dat je bij het vormen van het oordeel gebruik hebt gemaakt van de deskundigheid van anderen en zorg dat de aansprakelijkheid goed is geregeld. Weg met de ongedeelde verantwoordelijkheid van de accountant bij niet-financiële informatie!”

Opleiding

De verbreding van het werkerterrein van de accountant moet volgens Verkruijsse ook zijn weerslag krijgen in de opleiding. „Die zal zich moeten verschuiven van rule based naar principle based. Daar zullen de onderwijsinstellingen misschien moeite mee hebben, maar ik zie geen andere weg, simpelweg omdat het onmogelijk wordt om het hele vakgebied te bestrijken. Er zal ook een zekere mate van specialisatie in de opleiding komen. Maar laten we waken voor teveel specialisatie in de basisvorming van de accountant: verder specialiseren via PE-cursussen en trainingen kan altijd nog nadat je het basisconcept van het vak hebt geleerd. Ook zal er in de opleidingen meer aandacht gegeven moeten worden aan de vaardigheden van de accountant. Het gaat niet om het kennen van allerlei regeltjes. Het is veel belangrijker om te weten waar de regeltjes te vinden zijn en om te beschikken over de communicatieve vaardigheden om die

informatie boven tafel te krijgen waarop hij zijn oordeel kan vormen.”

Verder wijst Verkruijsse nogmaals op het belang van conceptueel denken. Iets wat ook in de opleidingen veel meer aandacht verdient, vindt hij. „De gespecialiseerde accountant moet de vaardigheid leren om vast te kunnen stellen of de criteria die door derden zijn ontwikkeld, betrouwbaar zijn en of hij voldoende bewijsmateriaal heeft vergaard. Een nog moeilijker onderwerp waar de opleidingen aandacht aan moeten geven, is het afwegingsproces tussen het verkregen bewijsmateriaal en het oordeel. Van een rechter accepteren we niet dat hij zonder zijn afwegingen te geven tot een oordeel komt. Ik vraag me steeds weer af: waarom accepteert het maatschappelijk verkeer dat dan wel van de accountant? Alleen als de opleidingen hier veel meer aandacht aan gaan geven en de inhoudelijke kennis meer laten aan de in house-trainingen binnen de beroepsorganisatie en de kantoren, kan de toekomstige accountant maximaal worden voorbereid op het geven van oordelen over allerlei soorten van niet-financiële informatie.’ Dreigende woorden voor de huidige opleidingen? Verkruijsse vindt van niet. ‘Het is een grote uitdaging, maar wel één die niet langer

kan worden uitgesteld. De trein is te lang doorgedenderd, het is tijd dat de wissel omgaat.”

Eén beroepsorganisatie

Kortom: niet-financiële informatie biedt kansen voor accountant, zolang deze zich richt op gebieden waar hij verstand van heeft. Dat verbreding van het vak leidt tot verschillen in deskundigheid tussen accountants, vindt Verkruijsse alleen maar een goede zaak. „Je laat de accountant van een grote mondiale bank een MKB-ondernemer toch niet uitleggen hoe hij zijn elektronische betalingen moet beveiligen? Onze verschillen moeten we koesteren. Wat niet wil zeggen dat we iedereen in aparte hokjes moeten stoppen. Integendeel: we zijn allemaal auditor en werken allemaal vanuit hetzelfde conceptuele raamwerk. Dat is wat ons allen conceptueel bindt. Dus laten we alsjeblieft naar één beroepsorganisatie toegaan. Rationeel beschouwd is het onnodig om aparte organisaties overeind te houden. Eén beroepsorganisatie kan de beroepsuitoefening van auditors veel effectiever en efficiënter ondersteunen, nu én in de toekomst. Of we nu RA, AA, RE of welke andere auditor-aanduiding ook achter onze naam hebben staan.”

Robert Mul

‘Accountants moeten beter begrijpen wat hun maatschappelijke missie is’

De oprichting van de Rekenkamer Rotterdam was in 1998 een typisch voorbeeld van Rotterdamse durf. Terwijl er in Den Haag nog druk gediscussieerd werd over de wenselijkheid of onwenselijkheid van een gemeentelijke toetsingsorganisatie, waren ze er 25 kilometer verderop al een paar jaar mee bezig. Anno 2008 geldt ‘Rotterdam’ als lichtend voorbeeld voor de rest van het land. Directeur Robert Mul over tien jaar onderzoek naar de effecten van bestuurlijk beleid én de rol van accountants daarbij. ‘Als accountants het toetsen van beleidsresultaten niet als core business beschouwen, dan miskennen zij de publiekrechtelijke status van hun beroep.’

Het lijkt wel alsof ze in Rotterdam net iets meer durven dan in de rest van Nederland. Zo bouwen ze er zonder hoogtevrees en pakt de Maasstad als eerste de grootstedelijke problemen aan. Rotterdam is ook de stad die tien jaar geleden als eerste in Nederland een lokale rekenkamer kreeg. Inmiddels wordt iedere gemeente op grond van de gemeentewet sinds 2006 geacht een rekenkamerfunctie te hebben. Op 2 oktober, als de rekenkamer Rotterdam officieel jarig is, zal Robert Mul ongetwijfeld nog wel even terugblikken op de tien jaar die achter hem liggen. De directeur van de rekenkamer, die in 2004 werd herbenoemd voor een periode van zes jaar, is trots op wat zijn rekenkamer in tien jaar heeft bereikt. „Het feit dat we in de toelichting op de aangepaste gemeentewet als lichtend voorbeeld dienen, geeft aan dat we het zo slecht nog niet doen. En met de jaarprijs voor het beste rekenkameronderzoek in 2007 waren we dit voorjaar ook erg blij.”

Autonoom

Op de eigen website staat dat de rekenkamer ‘ten behoeve van de burgers en de gemeenteraad onafhankelijk onderzoek doet naar de doelmatigheid, doeltreffendheid, recht-

matigheid en transparantie van het door het gemeentebestuur gevoerde bestuur.’ Ofwel, zo vat Mul samen: „we controleren of politici hun beloften nakomen. Als de burgemeester beweert dat Rotterdam veiliger is geworden, dan onderzoeken wij of dat klopt. Wij zijn daarin volledig autonoom, maar de gemeenteraad mag ook verzoeken indienen. In de praktijk zijn wij de helft van onze tijd bezig met onderzoeken die de gemeenteraad heeft geagendeerd. Het is ook goed om die verzoeken te honoreren, omdat het gaat om onderwerpen die al bij de raadsleden leven. De rest van onze capaciteit besteden we aan zelfgekozen onderwerpen waarvoor wij juist hún aandacht vragen.”

Havenschandaal

Waarschijnlijk het meest spraakmakende onderzoek in haar tienjarig bestaan spitste zich toe op het Rotterdamse havenschandaal. Om even de herinnering terug te halen: in 2004 bleek dat toenmalig directeur Scholten van het Havenbedrijf voor ruim 180 miljoen euro heimelijk garantstellingen had verstrekt ten behoeve van ondernemer Joep van den Nieuwenhuyzen.

Onderzoek in opdracht van het college door CDA-senator Lemstra concludeerde dat B&W haar verantwoordelijkheid niet had kunnen waarmaken omdat beide hoofdrolspelers buiten het blikveld van het college om hadden gehandeld. Uit de contra-expertise van de rekenkamer naar de feitelijke besluitvorming rond het havenschandaal bleek echter dat het college vanaf 2003 wel degelijk signalen had gekregen dat Scholten garanties had getekend. Door het onderzoek, uitgevoerd door de rekenkamer met hulp van Ernst & Young, kwam er alsnog een debat over de vraag in welke mate het college medeverantwoordelijk was.

Politiek resistent

Bovenstaande case is een voorbeeld van een onderzoek dat zich richt op de controle van niet-financiële informatie. En dat is allerminst bijzonder te noemen. In Rotterdam doen ze sinds 1998 al veel ervaring op met dit soort onderzoeken. In 2002 kwam het toenmalige College met een programma waarin een aantal topprioriteiten en 87 concrete doelen voor 2006 werden gesteld. Jaarlijks legt het college verantwoording af over de realisatie van deze doelen. Waarbij de rekenkamer regelmatig onderzoek doet naar de kwaliteit van de gegevens die het College hierover bij de jaarrekening verstrekt. De Rotterdamse methode is resistent gebleken tegen veranderingen in het politieke krachtenveld: ook het huidige College heeft zijn beleidsvoornemens vertaald naar meetbare doelen voor 2010.

Kentering

Volgens Mul is de Rotterdamse methodiek nog relatief nieuw in bestuurlijk Nederland. En dat vindt hij eigenlijk onbegrijpelijk. De begroting is politiek gezien nog steeds veel interessanter dan de verantwoording. Met als gevolg dat politici nauwelijks worden aangesproken op wat zij daadwerkelijk hebben bereikt. „Gelukkig zie ik nu wel een kentering. Zo heeft Balkenende het regeerakkoord uitgewerkt in een beleidsagenda met 74 beleidsdoelen waarvan een aantal ook concreet gemaakt is en loopt er binnen drie ministeries een proef met verantwoordingsinformatie rond beleidsdoelen. Ik verwacht dat deze tendens zich doorzet en dat bewindslieden op belangrijke beleidsterreinen steeds vaker worden aangesproken op behaalde beleidsresultaten. Daarbij moet het oordeel zich niet beperken tot de prestatie van de

overheid, maar moet gekeken worden naar de bijdrage van andere partijen. Kijken we bijvoorbeeld naar het grotestedenbeleid, dan moeten we bijvoorbeeld ook onderzoeken wat wethouders woningcorporaties concreet hebben laten bijdragen aan de ontwikkeling van prachtwijken.”

Onvoldoende voeling

Bij dergelijke majeure beleidsterreinen acht Mul externe controle onontbeerlijk. Hij vindt de accountant bij uitstek geschikt om deze taak op zich te nemen. Maar als hij het onderwerp met accountants bespreekt, merkt hij dat hij met zijn verhaal tussen wal en schip belandt. „Jammer, want voor de accountant is dit een interessante groeimarkt.

Ik zie prachtige parallellen met de controle van financiële resultaten: het college rapporteert de belangrijkste beleidsresultaten en de accountant controleert of de gegevens kloppen en hoe de resultaten zich verhouden tot de gestelde normen. Daarvoor heb je een controleachtergrond nodig.

Wat mij zorgen baart, is dat ik bij accountantsmaatschappen nog onvoldoende voeling met publieke beleidsterreinen waarneem. Accountants moeten begrijpen wat maatschappelijk hun toegevoegde waarde is: het verschaffen van zekerheid. Bij de overheid gaat het dan niet alleen om geld, dat is daar slechts een middel, maar om de regelgeving, dus rechtmatigheid, en prestaties. Als accountants de controle van niet-financiële informatie over publieke beleidsterreinen niet als core business gaan beschouwen, dan miskennen zij de publiekrechtelijke status van hun beroep. Die komt daardoor ter discussie te staan.”

Koudwatervrees

Als de accountant de handschoen niet oppakt, dan voorspelt Mul dat organisatieadviesbureaus ermee aan de haal gaan. Het zou de accountant niet misstaan als hij wat meer Rotterdamse durf zou tonen. „Ten dele begrijp ik de aarzeling bij accountants ook wel. We verwachten wél dat de accountant een oordeel geeft over het gerapporteerde succes of falen van een bestuur en dat gaat wat verder dan, pakweg, een rechtmatigheidsonderzoek. Accountants vrezen hun natuurlijke adviesfunctie te overschrijden. Bovendien zullen zij bij het toetsen van beleidsinformatie gebruik moeten maken van de deskundigheid van anderen en daar is men nogal huiverig voor. Want accountants vallen onder het tuchtrecht, maar – zo wordt mij tegengeworpen – hoe zit het met de aansprakelijkheid van andere deskundigen? Ach, ik vind het veel weg hebben van koudwatervrees.”

Rechte rug

Verantwoording afleggen over gerealiseerd beleid vraagt volgens Mul om stevige bestuurders die niet bang zijn om verantwoordelijk gehouden te worden voor de letterlijk en figuurlijk al dan niet geboekte resultaten. Het vergt ook een rechte rug van de accountant die wellicht een hard oordeel moet geven over dit resultaat in vergelijking met het gestelde doel. In dit verband vindt hij het een goede zaak dat de meeste gemeentelijke rekenkamers net als in Rotterdam niet factureren aan de gecontroleerde, in casu het College van B&W. De rekenkamer beschikt over een structureel budget en een reserve, beschikbaar gesteld door de raad. „De schijn dat ‘wie betaalt, bepaalt’ wordt zo voorkomen.”

Wouter Rosingh

‘Ik pleit voor terughoudendheid voordat de accountant nieuwe speelvelden betreedt’

Hermes Fund Asset Management investeert in de ‘bleekneusjes’ van de Europese beurzen. Want juist die ondernemingen hebben vaak performance-potentie, aldus directeur Wouter Rosingh. Financiële informatie vormt de belangrijkste bron voor de analyses die hij maakt. En niet-financiële informatie? De rapportages erover worden met het jaar aantrekkelijker. Maar veel houvast bieden ze hem niet. ‘Je komt al snel in een grijs gebied terecht.’

Wouter Rosingh is geboren in Nederland, maar hij woont en werkt het grootste deel van zijn leven in het buitenland. Sinds 2002 is hij directeur van Hermes Fund Asset Management Europe, de Britse vermogensbeheerder die investeert in aandelen van bedrijven die ondermaats presteren. Juist deze bedrijven zijn volgens Rosingh interessant. Het zijn bedrijven die veel meer potentie hebben dan zij laten zien, bijvoorbeeld doordat zij strategisch onverstandige keuzes maken. Rosingh wendt zijn invloed als aandeelhouder aan om soms radicale veranderingen door te voeren. Bij voorkeur gebeurt dat met de volledige steun van het zittende management. Zo vonden veranderingen bij Océ en Hagemeyer ‘in goede dialoog’ plaats. Als niets werkt, schuwt Rosingh echter de harde hand niet. In Nederland ging Rosingh de confrontatie aan met bedrijven als ASMI en CSM. Toch is Rosingh geen voorstander van een frontale aanval. „Als je een al te agressieve aanpak kiest, kan dat weezin wekken, terwijl de deur van een directie net op een kier stond’, zei hij in 2006 in een interview met Elsevier. ‘Je moet er vooral geen strijd tussen ego’s van maken. Het gaat om rendement, en wie daarvoor de verantwoordelijkheid krijgt, zal mij worst wezen.’”

Extra informatielast

We willen van Rosingh weten hoe belangrijk niet-financiële informatie is bij het vormen

van een oordeel over de slagkracht van een beursgenoteerd bedrijf. In bedachtzaam, maar foutloos Nederlands – „Ik woon al sinds 1964 niet meer in Nederland”- neemt hij alle tijd om zijn mening te verwoorden. De hoeveelheid neemt weliswaar elk jaar toe, constateert hij en dat vindt hij prima, zolang deze informatie maar bijdraagt tot de beantwoording van de kernvraag: is de onderneming in staat de uitdagingen van de toekomst het hoofd te bieden? Rosingh is ronduit sceptisch over de toegevoegde waarde van niet-financiële informatie die niet direct gerelateerd zijn aan het rendement van de onderneming. „Ik zie tegenwoordig veel mooie rapporten boordevol informatie over duurzaamheid. Er staan vaak ook veel mooie foto's in. Maar biedt deze informatie mij meer houvast om te kunnen beoordelen of een onderneming potentieel succesvol is? Eerlijk gezegd niet. Voor alle duidelijkheid: dat een onderneming zich bewust is van haar impact op het milieu en op de maatschappij, vind ik wel degelijk belangrijk. Ik mag ook verwachten dat een bedrijf zich toch minimaal aan de geldende wettelijke regels houdt. De vraag is: moeten wij bedrijven opzadelen met een extra informatielast die beleggers niet veel verder helpt, maar die voor bedrijven wel veel extra kosten met zich meebrengt? Ondernemingen hebben het al moeilijk genoeg met financiële informatie.”

Corporate governance

Dat wil niet zeggen dat Rosingh alle vormen van rapportage over niet-financiële gegevens verspilling van tijd en moeite vindt. Het geldt bijvoorbeeld niet voor informatie over de ondernemingsstrategie en de corporate governance-structuur. „Onze ervaring is dat een onderneming met een sterke corporate governance een gezonde basis voor de toekomst heeft. Wij moedigen ondernemingen waarin wij een belang hebben ook altijd aan, daarin te investeren en er open over te rapporteren.’ Wat

dat laatste betreft, ziet Rosingh nog voldoende ruimte tot verbetering. ‘In Nederland geldt net als in veel andere landen de comply-or-explain-regel. Dus als je als onderneming met je beloningsstructuur afwijkt van Tabaksblat, moet je uitleggen waarom je dat doet. Ik constateer met verbazing dat veel ondernemingen die uitleg helemaal niet geven. Daar is wat mij betreft geen enkele rechtvaardiging voor, behalve dan dat het makkelijker is om de hoek af te snijden. Ondernemingen die geen uitleg willen geven, kunnen er dan wel op rekenen dat ik mij kritisch opstel. Want er ontstaat dan wél een belangenconflict. Als aandeelhouder wil ik namelijk dat het beloningsinstrument wordt gebruikt waarvoor het bedoeld is: als incentive. Een gebrek aan governance op dit gebied zie ik als teken dat bestuurders gewoon een hoge beloning willen, ongeacht de prestatie die zij leveren.”

Grijs gebied

Rosingh is ook voorzichtig over de rol van de accountant als de man of vrouw die een oordeel moet geven over de betrouwbaarheid van niet-financiële informatie. „Ik pleit voor enige terughoudendheid voordat de accountant vol enthousiasme nieuwe speelvelden betreedt. Als belegger vind ik goede financiële rapportage erg belangrijk. Ik zie ook zeker een toegevoegde waarde voor de accountant bij het beoordelen van corporate governance-informatie. Als je de taak voor de accountant verder uitbreidt naar het controleren van milieu-informatie en sociale informatie, kom je al snel in een grijs gebied terecht waarin het moeilijk wordt om duidelijke richtlijnen te ontwikkelen. Laat ik duidelijk zijn: ik verwacht van ondernemingen dat zij zich op die gebieden minimaal aan de nu al geldende wetten en regels houden. Mijn ervaring is dat een stevige en heldere corporate governance-structuur al goede waarborgen daarvoor biedt. Wat mij betreft is het geen goede oplossing om bedrijven en accountants op te zadelen

met extra informatielast. Ik zie graag dat de accountant toch vooral actief blijft op zijn vertrouwde speelveld: de financiële verslaggeving.”

Strategische risico's

Wat betreft de toekomst van het jaarverslag voorspelt Rosingh dat verslaggevingsplichtige bedrijven er in toenemende mate toe overgaan om risico's te beschrijven die voortkomen uit de gevolgde ondernemingsstrategie. „Beleggers willen inzicht in deze risico's. Dat kunnen financiële risico's zijn, maar ze kunnen ook liggen op het vlak van bijvoor-

beeld het milieu. Ik zie de verantwoordingsinformatie echter niet graag terug onder het kopje 'Milieu' in het jaarverslag, maar onder het kopje 'Risico's'. Ik denk dat deze beschrijving van risico's de komende jaren langzaam belangrijker wordt in het jaarverslag. We moeten er wel voor zorgen dat dit niet leidt tot een waslijst aan risico's, zoals Amerikaanse bedrijven plegen te doen, want daar heb je als belegger weinig aan. Investeerders willen vooral inzicht in de belangrijkste strategische risico's, financiële én niet-financiële. Ik zou graag zien dat bedrijven hun niet-financiële risico's kwantificeren. Daarbij zie ik wel degelijk een natuurlijke rol weggelegd voor de accountant.”

6

Cijfers en data

6 Cijfers en data

Cijfers en data

1. Overzicht uitspraken tuchtrecht
2. 27 fusies Nederlandse accountantskantoren in de eerste acht maanden van 2008
3. Marktomvang groeit, optimisme over verdere groei
4. Beste adviesbureaus volgens Management Team 100
5. Reputatie van accountantskantoren
6. Top tien van accountantskantoren Nederland
7. Top tien van accountantskantoren en netwerken international
8. Top vijf naamsbekendheid accountantskantoren onder studenten
9. Cijfers beloningsonderzoek
10. Instroomcijfers
11. Kerncijfers ledenbestand NIVRA
12. Uitkomsten enquête niet-financiële informatie

6 Cijfers en data

1. Overzicht uitspraken tuchtrecht

	2007	2006	2005	2004	2003
Aantal nieuwe zaken	66	90	77	90	83
Beslissingen:					
– ongegrond	48	40	46	35	39
– waarschuwing	5	15	8	14	18
– berisping	1	8	9	8	13
– doorhaling	5	3	1	0	2
– geen maatregel	3	9	6	2	4
– aangehouden	4	3	0	3	3
– niet ontvankelijk	0	0	0	2	4
– tijdelijke schorsing	0	1	1	4	1

Opmerking: Cijfers zijn gezamenlijke aantallen van de Raden van Tucht Amsterdam en Den Haag

2. 27 Fusies Nederlandse accountantskantoren in de eerste acht maanden van 2008

De implementatie van nieuwe wetgeving voor accountantskantoren in combinatie met een nieuw vergunningenstelsel is één van de belangrijkste redenen voor een verdere marktconsolidatie. De afgelopen twee jaar waren fusies en overnames in de accountantsbranche al aan de orde van de dag. Onderzoek in de media – kranten en vakmedia – laat zien dat er in de periode van januari 2006 tot en met juni 2007 27 aankondigingen waren van fusies en samenwerking in de Nederlandse accountantsmarkt. De consolidatie zet zich versterkt door: alleen al in de periode januari tot en met augustus 2008 waren er 27 aankondigingen in de media te vinden. Het gaat om de volgende fusies en overnames:

Boschland Accountants & Adviseurs neemt Jansen Accountancy over
Samenwerking Ten Bolscher & Kreijkjes en Eshuis
ABAB neemt Lamberts + Partners over
KroeseWevers neemt Deloitte Doetinchem over
Visser & Visser neemt Kooij & Heijboer over
Peters sluit zich aan bij HLB Van Daal & Partners
Boer & Timmerman sluit zich aan bij Countus
ESJ fuseert met HB&G
Admiraal & Hoes en Vanhier
Fusie Adbeco en Van Elderen
GIBO Groep neemt MKB-praktijk Barneveld Schevers over
Mazars neemt Deloitte Nijmegen over
Top en Co. en FiniVista sluiten zich aan bij Remmerswaal Groep
Facet Accountants en Adviseurs sluit zich aan bij Nexia Nederland
CAD Accountancy sluit zich aan bij GIBO Groep
Worrell & Partners en 't Hoen en Jetten (tot Worrell & Jetten)
Berk neemt Van den Brink & De Bruin over
Kwestro Faas Slobbe (KFS) sluit zich aan bij JAN©
Fröberg & Fröberg en Schipper Accountants
Nijsingh en Nieborg sluit zich aan bij Countus
VWG Groep en NijhofRSB (tot VWGNijhof)
JB en Rühl Haegens Molenaar
FoedererDFK en Peek
Avant en deGroot
Karremen + De Jong en Overgaauw & Van Marle (tot FACET Accountants en Adviseurs en FACET Audit)
HLB Van Daal & Partners en Verhulst & Vromans
Meeuwse Ten Hoopen en Boymans Storm

3. Marktomvang groeit, optimisme over verdere groei

Uit de jaarlijkse country survey van het tijdschrift International Accounting Bulletin (IAB) blijkt dat de accountancybranche in Nederland in 2007 een totale omzet heeft geboekt van 3,7 miljard euro. Dit is een groei van acht procent vergeleken met het jaar daarvoor. IAB constateert in het onderzoek dat zowel grote als middelgrote kantoren in de komende jaren een groei in de uitbreiding van hun advieswerkzaamheden verwachten en niet zozeer in de audit-diensten. Ook over de toekomst overheerst het optimisme over de marktgroei.

Top 5	Omzet (€m)	Omzetstijging	Audit & Accounting	Belastingadvies	Overig
Deloitte	748,0				
	(mei 2007)	7%	42	26	32
PwC	723,3				
	(juni 2007)	10%	56	32	12
KPMG	681,0				
	(sep 2007)	7%	47	24	29
Ernst & Young	672,2				
	(juni 2007)	5%	70*	30	
BDO	198,8				
	(dec 2007)	7%	66	24	10

* Inclusief overige adviesdiensten

Bron: IAB nr. 431, juli 2008

Dit optimisme is ook terug te lezen in de resultaten van de enquête onder de NIVRA leden. Maar liefst negentig procent van de respondenten verwacht dat het kantoor de komende jaren omzetgroei zal boeken (vorig jaar was dat 84 procent). Er zijn geen echt grote verschillen te zien wanneer de resultaten worden uitgesplitst naar kantooromvang: wel leggen de kleinste kantoren (1-2 RA's) relatief wat meer pessimisme aan de dag: 16 procent verwacht daar geen groei of zelfs krimp, terwijl dat percentage in de overige categorieën op ongeveer acht ligt.

Ook opvallend is dat de categorie kantoren met 21-100 RA's (kantoren net onder de Big Four) zeer optimistisch is gestemd over de omzetgroei: 21 procent verwacht een omzetgroei van meer dan tien procent. In de andere categorieën ligt dat cijfer gemiddeld de helft lager. Ten slotte valt nog op dat men op de grote kantoren vooral veel omzetgroei verwacht in de controlegerelateerde adviesdiensten, en wat minder in de controle zelf. Dit is geheel in lijn met de verwachting van het IAB-onderzoek.

Ten aanzien van de personele groei zijn de verwachtingen wat lager dan bij de omzetgroei, maar toch verwacht nog 61 procent dat het kantoor in aantal personeelsleden zal groeien in 2009. Vorig jaar lag dat cijfer op 63 procent.

Men rekent er ook op dat de tarieven omhoog gaan. Maar liefst 92 procent meent dat de rek er nog niet uit is en meent dat de tarieven omhoog gaan in 2009.

Resultaten enquête verwachtingen omtrent diverse marktontwikkelingen

Aan de leden is gevraagd hoe zij denken over diverse marktontwikkelingen van de komende jaren.
(alle antwoorden zijn percentages)

Tarieven openbaar accountants

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,7	0,2	2,8	4	53,5	32,4	6,3

Gerealiseerde omzet van het kantoor

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,2	0,7	1,6	6,8	44,1	35,4	11

Aantal personeelsleden bij het kantoor

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,5	1,6	6,1	31,5	39,4	16,2	4,7

De omzet van controlediensten

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,9	1,4	4,7	21,4	39	26,3	6,3

De omzet van belastingadvies

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,2	0,2	1,2	18,1	43,9	28,6	7,7

De omzet van controlegerelateerde adviesdiensten

	Afname met meer dan 10%	Afname met 6-10%	Afname met 0-5%	gelijk	Groei met 0-5%	Groei met 6-10%	Groei met meer dan 10%
2008	0,2	0,7	2,1	13,6	34,5	29,6	19,2

4. Beste adviesbureaus volgens Management Team 100

Beste adviesbureaus, in de categorie Accountancy & Belastingadvies volgens de Management Team Advies Top 100.

1	De Jong & Laan
2	PricewaterhouseCoopers Accountants
3	GIBO Groep
4	Alfa Accountants en Adviseurs
5	AKD Prinsen van Wijmen
6	Ernst & Young Accountants
7	Loyens & Loeff
8	Deloitte Accountants
9	BDO Accountants & Adviseurs
10	Abab Accountants
11	Berk Accountants en Belastingadviseurs
12	KPMG Accountants
13	Mazars
14	Arenthals Grant Thornton

Bron: Management Team, november 2007

5. Reputatie van accountantskantoren

Zakenblad Incompany heeft ook dit jaar weer onderzoek gedaan naar de aantrekkingskracht en reputatie van grote organisaties in Nederland. De posities op deze ranglijst zijn:

	2008	2007	2006
KPMG	58	46	66
PriceWaterhouseCoopers	108	82	73
Deloitte	121	102	72
Ernst & Young	72	114	154
BDO	219	354	-
Berk	265	-	-

Bron: Incompany, mei 2008

6. Top tien van accountantskantoren Nederland

Laatst bekende omzetcijfer in miljoenen euro's

	Accountantskantoor	Omzet in mln €		Medewerkers (fte)
		Laatst bekende jaar	Jaar daarvoor	
1	Deloitte	747,7 (2006-7)	697,5	5.147
2	PwC	723,3 (2006-7)	654,8	4.341
3	KPMG	680,7 (2006-7)	634,0	3.886
4	Ernst & Young	672,2 (2006-7)	642,5	4.340
5	BDO CampsObers	197,3 (2007)	185,7	1.812
6	GIBO Groep	90,5 (2007)	88,3	1.058
7	Berk	85,1 (2007)	78,1	ca. 900
8	Mazars	83,2 (2006-7)	72	740
9	Accon AVM	73,5 (2006)	n.b.	891
10	Flynth	63,2 (2007)	n.b.	611

Bron: data uit diverse bronnen

7. Top tien van accountantskantoren en netwerken internationaal

	Omzet laatst bekende jaar (in miljarden dollars)	Omzet voorgaande jaar (in miljarden dollars)
PricewaterhouseCoopers	25,2	22,0
Deloitte Touche Tohmatsu	23,1	20,0
Ernst & Young	21,1	18,4
KPMG International	19,8	16,9
BDO International	4,7	3,9
Grant Thornton International	3,5	2,8
RSM International	3,0	2,7
Praxity ¹	2,8	2,4
Horwath	2,5	2,1
Baker Tilly International ²	2,5	2,3

Bron: International Accounting Bulletin

1: In Nederland is Mazars onderdeel van dit netwerk

2: In Nederland is Berk onderdeel van dit netwerk

8. Top 5 naamsbekendheid accountantskantoren onder studenten

		2008	2007	2006
1.	Ernst & Young			
	Actieve naamsbekendheid	82,8%	73,8%	62,0%
	Imago*	7,4	7,3	7,3
2.	Deloitte			
	Actieve naamsbekendheid	87,3%	72,8%	78,6%
	Imago*	7,0	6,6	7,0
3.	Pricewaterhouse-Coopers			
	Actieve naamsbekendheid	81,9%	70,8%	81,8%
	Imago*	7,2	7,1	7,2
4.	KPMG			
	Actieve naamsbekendheid	77,2%	71,3%	75,4%
	Imago*	7,3	7,1	7,1
5.	BDO			
	Actieve naamsbekendheid	51,6%	46,7%	49,5%
	Imago*	6,8	6,5	6,9

Bron: Memory Magazine Imago-onderzoek Accountancy 2008.

* De respondenten konden het imago waarderen met een score van 1 tot 10.

9. Cijfers beloningsonderzoek

In opdracht van 'De Accountant' werd ook dit jaar weer een onderzoek uitgevoerd naar de beloning in de accountancy. Hierin zijn onder andere de volgende gegevens opgenomen.

Ervaring en salaris Openbaar Accountants (€)

Aantal jaar ervaring	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2008	Minimum	Maximum	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2007	Stijging/Daling
0-2 jaar	27.000	13.750	37.500	23.000	17%
3-5 jaar	33.500	18.750	65.000	31.500	6,3%
6-10 jaar	50.500	28.750	95.000	48.500	4,1%
11-15 jaar	74.500	47.500	175.000	73.500	1,3%
> 15 jaar	119.000	28.750	600.000	119.500	-0,4%

Ervaring en salaris Interne Accountants (€)

Aantal jaar ervaring	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2008	Minimum	Maximum	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2007	Stijging/Daling
0-2 jaar	26.500	13.750	32.500	25.000	6,0%
3-5 jaar	49.000	37.500	55.000	35.500	38,0%
6-10 jaar	64.000	55.000	95.000	61.000	4,9%
11-15 jaar	87.000	75.000	112.500	83.000	4,8%
> 15 jaar	121.000	55.000	325.000	115.500	4,8%

Ervaring en salaris Overheidsaccountants (€)

Aantal jaar ervaring	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2008	Minimum	Maximum	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2007	Stijging/Daling
0-2 jaar	21.000	13.250	32.500	21.500	-2,3%
3-5 jaar	32.000	23.750	42.500	31.500	1,6%
6-10 jaar	54.000	28.750	95.000	52.500	2,9%
11-15 jaar	66.500	42.500	85.000	65.500	=
> 15 jaar	79.000	55.000	1125.000	77.500	1,9%

Ervaring en salaris Bedrijfsleven (€)

Aantal jaar ervaring	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2008	Minimum	Maximum	Gemiddeld bruto jaarsalaris 2007	Stijging/Daling
0-2 jaar	20.500	13.750	28.750	31.500	-34,9%
3-5 jaar	38.000	26.250	55.000	36.000	5,6%
6-10 jaar	74.500	42.500	325.000	72.500	2,8%
11-15 jaar	85.000	47.500	175.000	92.000	-7,6%
> 15 jaar	124.500	13.750	600.000	124.500	=

Opmerking:

De categorie Bedrijfsleven betreft een zeer gevarieerde groep accountants, werkzaam in verschillende functies, op verschillende niveaus en bij verschillende organisaties.

Kantoor grootte, positie en salaris 2008 Openbaar Accountants (€)

Positie	Klein	Middelgroot	Groot
Beginnende assistent	21.500	22.500	25.000
Gevorderd assistent	32.500	31.500	32.500
Controleleider/supervisor	45.500	46.000	45.000
Manager	57.500	62.500	64.500
Senior manager	77.500	77.000	86.500
Partner	106.500	170.000	268.000

10. Instroomcijfers

Instroom WO en HBO

	2008	2007	Toe/afname
HBO	1.812	1.581	+14%
WO	n.n.b.	1.236	n.n.b.
Totaal HBO en WO	n.n.b.	2.817	n.n.b.

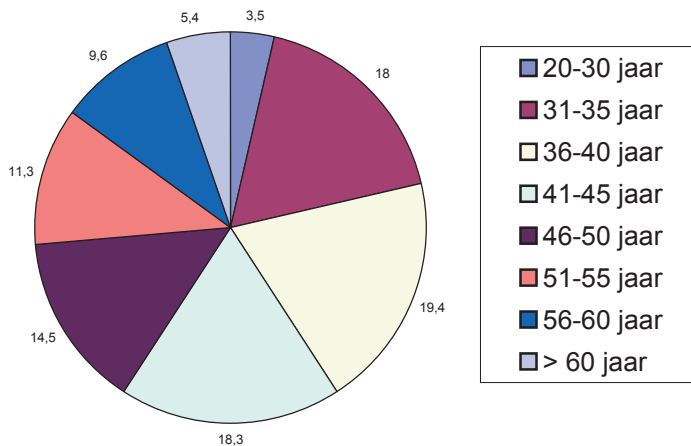
11. Kerncijfers ledenbestand

samenstelling ledenbestand	2008	2007	2006	2005	2004
openbaar accountant	4.374	4.359	4.348	4.348	4.320
overheidsaccountant	1.232	1.256	1.265	1.283	1.312
interne accountant	652	677	670	639	590
werkzaam in overige beroepen	5.764	5.705	5.543	5.332	5.229
totaal actief	12.022	11.997	11.826	11.602	11.451
niet actief	1.980	2.151	2.181	2.171	2.106
totaal	14.002	14.148	14.007	13.773	13.557
M	12.054	12.300	12.246	12.156	12.039
V	1.948	1.848	1.735	1.617	1.518

12. Uitkomsten enquête niet-financiële informatie

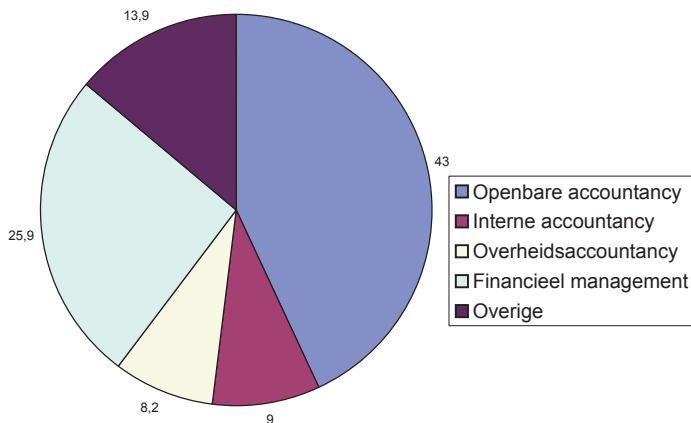
Wat is uw leeftijd?

(antwoorden in percentages)

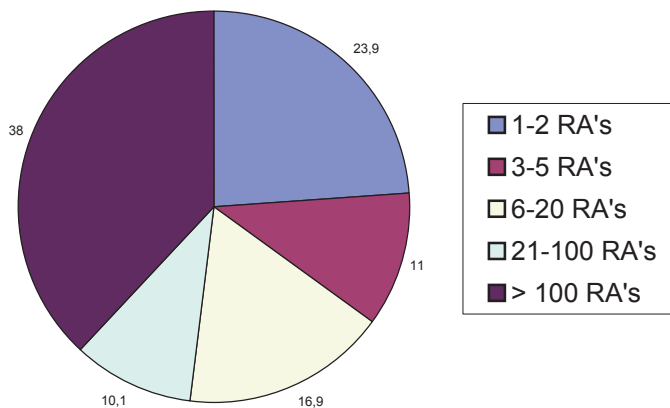
Waar bent u werkzaam?

(antwoorden in percentages)

Hoe groot is uw kantoor?

(antwoorden in percentages)

1. Hieronder volgen een aantal stellingen, Kunt u aangeven van welke onderstaande verantwoordingen u denkt dat deze de komende vijf jaar veel belangrijker zullen worden.

(alle antwoorden in percentages)

a. Niet-financiële verantwoording in zijn algemeenheid

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,3	4	21,8	46	25,8

b. Verantwoording over milieupresentaties

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,7	6	21,7	46	23,6

c. Verantwoording over risicomanagement

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1	1,5	11,4	34,6	51,5

d. Verantwoording over interne beheersing

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1	2,3	13,1	39,5	44

e. Verantwoording over sociale indicatoren (mensenrechten, kinderarbeid)

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
3,7	14,3	40,6	31,7	9,6

f. Verantwoording over beleidsinformatie

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,8	12,1	37,8	35,8	11,4

g. Verantwoording over andere performance-indicatoren zoals klanttevredenheid en innovatiekracht

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
6,2	18	39,4	27,2	9,2

2. Ten aanzien van de assurance bij niet-financiële verantwoordingen, van welke onderstaande stellingen verwacht u dat deze de komende vijf jaar veel belangrijker zullen worden?

(alle antwoorden in percentages)

a. Assurance bij niet-financiële verantwoording in zijn algemeenheid

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
3,1	6,2	31,2	43,4	16,1

b. Assurance bij verantwoording over milieupresentaties

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
3,5	10	31,7	40,8	13,9

c. Assurance bij verantwoording over risicomanagement

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1,5	4,1	17,5	42	34,9

d. Assurance bij verantwoording over interne beheersing

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1,2	3,3	17	41,3	37,2

e. Assurance bij verantwoording over sociale indicatoren (mensenrechten, kinderarbeid)

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
7,3	21,4	43,5	22,4	5,4

f. Assurance bij verantwoording over beleidsinformatie

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
5,5	18,8	38,8	30,3	6,6

g. Assurance bij verantwoording over andere performance-indicatoren zoals klanttevredenheid en innovatiekracht

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
10	21,1	45,2	18,6	5,1

3. Hieronder staan enkele stellingen over de rol van de accountant bij niet-financiële verantwoordingen.

(alle antwoorden in percentages)

a. De accountant is de aangewezen persoon om assurance te geven bij een niet-financiële verantwoording

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
8	23,7	26,3	34,5	7,6

b. Zolang er geen wettelijke controleverplichting is, zal de accountant een beperkte rol blijven spelen ten aanzien van de assurance van niet-financiële verantwoording

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
3,3	16,7	18,3	42,1	19,6

c. Andere partijen, zoals gespecialiseerde bureaus (assurance providers) zijn beter om staat om assurance bij niet financiële verantwoordingen te geven, omdat ze meer kennis hebben van de materie

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
5	18,1	21	39,2	16,7

d. Andere partijen zoals gespecialiseerde bureaus (assurance providers) zijn beter in staat om assurance bij niet financiële verantwoording te geven, omdat zij niet zij gehouden aan de wet- en regelgeving voor accountants

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
26	35,7	16,6	15,2	6,6

e. Alleen gespecialiseerde accountants kunnen assurance geven bij niet financiële verantwoording generalisten moeten werkveld mijden

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
5,8	16	17	37,6	23,7

f. De accountant is de natuurlijke gesprekspartner van zijn cliënt op het gebied van niet-financiële verantwoording en kan dan ook een belangrijke adviesrol krijgen op dit terrein

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
5,6	14,7	24,9	42,4	12,5

4. Hieronder staan enkele stellingen over de rol van niet-financiële verantwoording in verschillende segmenten van de samenleving.

(alle antwoorden in percentages)

a. Niet-financiële verantwoording is belangrijk voor ondernemingen in het MKB

Geheel oneens Enigszins oneens Neutraal Enigszins eens Geheel eens

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
8,7	30,4	33	22,8	5,2

b. Niet-financiële verantwoording zal de komende vijf jaar flink in belang toenemen voor ondernemingen in het MKB

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
5,8	21,2	35,5	31,3	6,2

c. Niet-financiële verantwoording is belangrijk voor grote ondernemingen

Geheel oneens Enigszins oneens Neutraal Enigszins eens Geheel eens

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
0,6	0,4	7,3	48,6	43,1

d. Niet-financiële verantwoording zal de komende vijf jaar flink in belang toenemen voor grote ondernemingen

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
0,7	1	11,1	45,8	41,4

e. Niet-financiële verantwoording is belangrijk voor de publieke sector

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
0,5	1,1	8,6	34,9	54,9

f. Niet-financiële verantwoording zal de komende vijf jaar flink in belang toenemen voor de publieke sector

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
0,6	1,6	14,2	37,4	46,2

5. Hieronder staan enkele stellingen over de rol van vaktechnische richtlijnen
(alle antwoorden in percentages)

a. De accountant kan pas een rol spelen ten aanzien van de assurance van niet-financiële verantwoording als er een duidelijk normenkader bestaat, controleren zonder norm is immers niet mogelijk

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,2	8,2	7,2	38,9	43,5

b. Voor de assurance van niet van niet-financiële verantwoording is noodzakelijk om nieuwe methoden en technieken te ontwikkelen

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,1	7,4	14,8	45,3	30,4

c. De accountant kan pas een rol spelen ten aanzien van de assurance van niet-financiële verantwoording als hij een heldere uitspraak kan doen voor gebruikers die direct duidelijk is; de huidige wet- en regelgeving bemoeilijkt dat

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
2,7	13	29,6	36,8	17,8

d. Het accountantsvak moet meer de dialoog zoeken met de betrokken partijen (in het bijzonder de gebruiker) om te zorgen dat er geen verwachtingskloof ontstaat ten aanzien van de assurance bij niet-financiële verantwoording

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1,2	2,2	11,8	38,3	46,4

e. Er is meer guidance nodig vanuit het NIVRA ten aanzien van de assurance bij niet-financiële verantwoordingen

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
4,4	6,1	23	42,8	23,8

f. Om assurance bij niet-financiële verantwoordingen mogelijk te maken is het noodzakelijk dat organisaties hun registratiesystemen ten aanzien van deze informatie verbeteren

Geheel oneens	Enigszins oneens	Neutraal	Enigszins eens	Geheel eens
1,5	1,7	17,7	38,4	40,6

Colofon

ISBN/EAN: 978-90-75103-59-5

Trends in Accountancy is een uitgave van het Koninklijk NIVRA

Koninklijk NIVRA
Antonio Vivaldistraat 2-8
Postbus 7984, 1008 AD Amsterdam
Telefoon 020 301 0 301, fax 020 301 0 302
E-mail nivra@nivra.nl
Internet: www.nivra.nl

Tekst

Nart Wielaard
bv nart
Kinderhuisvest 11, 2011 NN Haarlem
Telefoon 023 542 90 62, mobiel 06 54 26 82 45
E-mail: nart@nart.nl
Internet: www.nart.nl

Eindredactie

Rob Heinsbroek, NIVRA, afdeling Beleid & Innovatie

Advertentie-acquisitie en grafische verzorging

Elma Multimedia B.V.
Keizelbos 1, 1721 PJ Broek op Langedijk
Postbus 18, 1720 AA Broek op Langedijk
Telefoon 0226 33 16 00, fax 0226 33 16 01
E-mail: info@elma.nl
Internet: www.elma.nl

Vormgeving omslag

Kees Brouwer, NIVRA, afdeling uitgeverij

Met dank aan

Erwin Breij, Hans Gortemaker, Ernst Ligteringen, Jan Mastwijk, Piet Moerland, Erik Mouthaan, Robert Mul, Jeroen van den Nieuwenhuizen, Wouter Rosingh, Hans Verkruijsse, Wilma Wakker, Berry Wammes

Deze publicatie is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Voor eventuele onjuistheden in de tekst zijn het NIVRA en ELMA Multimedia niet aansprakelijk. Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden verveelvoudigd zonder voorafgaande toestemming van het NIVRA en ELMA Multimedia.